

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Ústav bohemistických studií

Zsolt Farkas

**Jazykové ústavy jako instance organizovaného jazykového
managementu**

**Language Bodies as Instances of Organized Language
Management**

diplomová práce

obor: čeština pro cizince

vedoucí práce: doc. PhDr. Jiří Nekvapil, CSc.

oponentka: Mgr. Markéta Gebhartová

konzultanti: doc. PhDr. Szabómihály Gizella

doc. PhDr. Lanstyák István

Praha, 2010

Za odbornou pomoc při zpracování předkládané práce chci na tomto místě poděkovat vedoucímu práce doc. PhDr. Jiřímu Nekvapilovi, CSc. Děkuji také za odborné konzultace pracovníkům Ústavu pro jazyk český Akademie věd České republiky, jmenovitě PhDr. Ivaně Svobodové a Mgr. Martinovi Proškovi, Ph.D. za odborné konzultace. Dále bych chtěl také poděkovat pracovníkům Jazykové kanceláře Gramma za cenné informace získané z odborných konzultací, jmenovitě doc. PhDr. Gizelle Szabómihlályi a doc. PhDr. Istvánovi Lanstyákovi. Děkuji také svým rodičům a bratrovi za dlouhodobou podporu při studiu.

Zsolt Farkas

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně
s využitím uvedených pramenů a literatury

Zsolt Farkas

Praha, 25. srpna 2010

ANOTACE:

Cílem práce je seznámit odbornou veřejnost s konkrétními činnostmi „národních“ jazykových ústavů. První částí je krátký teoretický úvod do problematiky a nastínění obecného historického kontextu jazykového plánování. Jsou představeny jednotlivé vlivy v sociolingvistice a poté jednoduchý a organizovaný jazykový management. Několik dalších vět je věnováno mikro i makro úrovni jazyka a obecným funkcím jazykového managementu. Poté následuje popis činností a problémů, se kterými se setkávají při své práci lingvisté, pracující v jazykových institucích. Jedná se o práci Ústavu pro jazyk český Akademie věd a práci Jazykové kanceláře Gramma. Zajímavé je představení materiálu získaného z rozhovorů s pracovníky. Na konci práce je krátké porovnání jazykových institucí a závěr.

Klíčová slova:

JAZYKOVÉ PLÁNOVÁNÍ – JAZYKOVÝ MANAGEMEMENT – JEDNODUCHÝ JAZYKOVÝ MANAGEMENT – ORGANIZOVANÝ JAZYKOVÝ MANAGEMENT – MIKRO ÚROVEŇ JAZYKA – MAKRO ÚROVEŇ JAZYKA – DVOJJAZYČNOST – JAZYKOVÁ KULTURA – STRÍDÁNÍ KÓDŮ – JAZYKOVÁ POLITIKA – JAZYKOVÉ PORADENSTVÍ – NORMA – KODIFIKACE – ÚZUS – JAZYKOVÝ ZÁKON – JAZYKOVÁ PRÁVA MENŠIN

ABSTRACT:

The goal of this work is to focus on specific activities of the "national" language institutions. The first part is a short theoretical introduction to related problems and foreshadowing a common historical context of language planning. Thereafter the individual influences are presented in sociolinguistics and then simple and organised language management is described. Several other sentences are devoted to the micro and macro level and general features of the language management. Following the description of activities and problems which are the people in language institutions confronted at their work. Specific examples of institutions are the Czech Language Institute of the Academy of Sciences and the Language office Gramma. Interesting is the presentation of materials obtained from discussions with the employee of the language institutions. At the end of this work there is a short comparison of the mentioned language institutions with conclusion.

Key words:

LANGUAGE PLANNING – LANGUAGE MANAGEMENT – SIMPLE LANGUAGE MANAGEMENT – ORGANIZED LANGUAGE MANAGEMENT – MICRO LEVEL – MACRO LEVEL – LANGUAGE CULTURE – DIGLOSSIA – CODE SWITCHING – LANGUAGE POLICY – LANGUAGE CONSULTING

SERVICE – NORM – CODIFICATION – USAGE – LANGUAGE LAW – LANGUAGE RIGHTS OF
MINORITIES

Obsah

PŘEDMLUVA	9
ÚVOD	11
1 HISTORICKÝ KONTEXT JAZYKOVÉHO PLÁNOVÁNÍ A POTŘEBA NOVÝCH PŘÍSTUPŮ V LINGVISTICE .....!Neočekávaný konec výrazu	
1.1 Historický kontext jazykového plánování.....	12
1.2 Smysl jazykového plánování.....	15
1.3 Sociolingvistika a další lingvistické přístupy.....	16
1.4 Teorie jazykového plánování.....	18
2 JAZYKOVÝ MANAGEMENT	21
2.1 Teorie jazykového managementu.....	22
2.1.1 Rozdíl mezi jazykovým managementem a jazykovým plánováním	23
2.2 Kontextuální souvislosti jazykového managementu.....	23
2.3 Jednoduchý jazykový management	24
2.3.1 Popis a vymezení jednoduchého jazykového managementu	24
2.3.2 Jednoduchý jazykový management v praxi.....	26
2.4 Organizovaný jazykový management	28
2.4.1 Popis a vymezení organizovaného jazykového managementu	28
2.4.2 Organizovaný jazykový management v praxi.....	28
3 FUNKCE JAZYKOVÉHO MANAGEMENTU	30
3.1 Rozdělení jazykového managementu podle cílů.....	30
3.1.1 Jazykový management na makroúrovni - Státem řízená jazyková politika?.....	30
3.1.2 Jazykový management na mikroúrovni.....	31
3.2 Funkce jazykového managementu.....	32
3.2.1 Metodologie a sociolingvistický průzkum	32
3.2.2 Společenská funkce jazykového managementu	33
3.2.3 Vzdělání a gramotnost obyvatelstva v České republice.....	34

3.2.4	Jazyková politika České republiky v letech 2005 - 2008.....	34
3.2.5	Důležitost výsledků jazykového managementu ve vzdělávání, školství	36
3.2.6	Jazyková kompetence a potřeba elementární gramotnosti	37
4	JAZYKOVÉ ÚSTAVY JAKO INSTANCE	38
4.1	Jeden možný pohled na obecné problémy, které řeší jazykové instance organizovaného managementu.....	38
4.2	Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky	40
4.2.1	Historie Ústavu pro jazyk český.....	40
4.2.2	Ústav pro jazyk český v současnosti.....	41
4.2.3	Tématické okruhy výzkumných dotazů ÚJČ AV.....	43
4.2.4	Výběr z upřesněných výzkumných dotazů včetně odpovědí	44
4.2.5	Tištěná publikační činnost ÚJČ AV	50
4.2.6	Výzkumné záměry ÚJČ AV	52
4.3	Jazyková kancelář GRAMMA, Dunajská Streda.....	54
4.3.1	Konkrétní činnosti jazykové kanceláře Gramma	55
4.3.2	Činnosti jazykové kanceláře Gramma v praxi	57
4.3.3	Tématické okruhy výzkumných dotazů pro jazykovou kancelář Gramma.....	63
4.3.4	Výběr z upřesněných výzkumných dotazů včetně odpovědí	65
4.3.5	Jazyková poradna jazykové kanceláře Gramma.....	72
5	POROVNÁNÍ JAZYKOVÝCH ÚSTAVŮ	74
5.1	Souvislosti s obecnými faktory společenské povahy	74
5.1.1.	Ekonomické a politické souvislosti.....	74
5.1.2.	Etnické souvislosti	75
5.1.3.	Pracovní poměr - vytíženost pracovníků institucí	75
5.1.4.	Vztah jazykových otázek a náboženství	75

ZÁVĚR

LITERATURA

PŘÍLOHY

Předmluva

Diplomová práce je vyústěním mých lingvistických a společenských zájmů, a to určitě i z toho pohledu, že jsem se vždy zajímal o vztahy ve společnosti, jazyky jednotlivých středoevropských zemí a určitě zde má i svůj vliv skutečnost, že od svých tří let vyrůstám v cizojazyčném prostředí. To, že jsem si uvědomoval odlišnost jazyka (samozřejmě až ve věku, kdy jsem nastupoval na základní školu), kterým jsem byl doma vychováván a jazyka, který mě následně obklopoval v rozličných situacích mimo rámec rodiny. Tento fakt ve mě vzbudil zvědavost a následně snahu dozvědět se více informací o tomto jevu. Po ukončení základní školy a dokončení studia na střední škole, jsem se rozhodl pro studium jazyka, který jsem se naučil používat v prostředí mimo rodinu. Jednak jsem chtěl pochopit, proč se doma mluvilo jiným jazykem, nežli v okolním prostředí, jednak jsem se chtěl dozvědět něco více o teoretických zákonitostech jazyka. Ve studiu jazyků, jejich systémů a různých jazykovědných přístupů uplatňovaných v lingvistice jsem tedy hledal své budoucí pole působnosti i těžiště svých zájmů. Také mě zajímalo aplikační prostředí, tedy následné využití jazykovědných teorií v praxi, přičemž středem mého zájmu bylo zkoumání společenských vztahů realizovaných skrze jazyk.

Při studiu oboru čeština pro cizince na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, které jsem začal v roce 2002, jsem měl možnost se blíže seznámit nejen s českým jazykem a celým spektrem lingvistických teorií, ale i obecnou lingvistikou a ostatními jazyky, které bezpochyby měly vliv na mé současné chápání jazyka i nahlížení na něj. Uvědomil jsem si, že je to vlastně ideální příležitost pochopit otázky, které jsem si před léty kladl. Pro svou diplomovou práci jsem si vybral obor sociolingvistického zaměření spojený s terénním výzkumem.

Oblast sociolingvistiky mě začala intenzivněji zajímat ve druhé části magisterského studia, kdy jsem se chtěl více dozvědět o jazyce a jeho společenských funkcích, ale především o různých souvislostech jazyka a politiky, jazyka a ekonomiky, jazyka a etnických otázek, jazyka a kultury. Navštívil jsem tedy pana docenta Nekvapila se žádostí o sociolingvistické téma pro svou diplomovou práci. Při konzultaci o tématech mi nabídl možnost, že bych se mohl zabývat jazykovým plánováním, blíže specifikováno spíše jazykovým managementem, přičemž se pod tímto názvem skrývá poměrně inovativní lingvistický přístup. Středem mého zájmu budou konkrétní problémy jazykových poraden institucí a činnosti, kterými se

zabývají. Pokusím se skrze jejich práci seznámit čtenáře s nejčastějšími situacemi, které v rámci organizovaného jazykového managementu řeší. Cílem práce je tedy popsat a formulovat činnosti jazykových ústavů, skrze výše zmíněný pohled a popsat jakým způsobem souvisí práce těchto institucí s obecnějšími faktory společenské povahy.

Po vytvoření tématických okruhů výzkumných otázek, následovaly diskuse se zaměstnanci institucí. Tyto diskuse jsem vždy nahrával se souhlasem všech zúčastněných stran a tedy s jejich svolením k použití nahrávek pro tuto diplomovou práci. Je tedy z tohoto pohledu legitimní, vycházet ze získaných informací a zaznamenat je v písemné podobě, nebo je parafrázovat. Samozřejmě za předpokladu odkazování na příslušné zvukové nahrávky. Dvě základní instituce, jejichž činnosti v této práci přiblížím, jsou Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, se sídlem v Praze a jazyková kancelář Gramma, sídlící v Dunajské Středě. V těchto institucích vznikly celkem 3 nahrávky, jejichž celková délka je téměř 5 hodin. Diskuse probíhaly v českém, slovenském a maďarském jazyce.

Úvod

V první kapitole naznačím historické pozadí vzniku jazykového plánování. Společenské potřeby, jež vyvolaly vznik teorie jazykového managementu. Obecné historické souvislosti neuvádím samoúčelně, nýbrž jsem přesvědčen, že jsou potřeba pro pochopení vazeb na interdisciplinární prostředí jazykového plánování. V první kapitole se zaměřím na základní přiblížení tématu z diachronního pohledu, což by mělo sloužit k usnadnění orientace i v ostatních kapitolách. Používám především terminologii z českého, slovenského, maďarského a amerického prostředí. V následujících několika řádcích se budu snažit popsat tématické okruhy výzkumných otázek, na které se budu tázat lingvistů v jazykových institucích. Jednotlivé instituce budou podrobněji představeny ve čtvrté kapitole, kde se zaměřím na jejich charakteristiku.

Mým primárním cílem je představit teoretické pozadí organizovaného jazykového managementu a informovat čtenáře o konkrétních otázkách a činnostech, kterými se jazykové instituce zabývají. Je třeba se seznámit se společenským kontextem, s etnickými otázkami, například v případě slovenského a maďarského obyvatelstva na jihu slovenského území. Je třeba brát zřetel na tu skutečnost, že jazyková kancelář Gramma se nachází právě na tomto území a to má samozřejmě vliv na „materiál“, se kterým se pravidelně setkává při své práci. Zde předpokládám interkulturní situaci, dvojjazyčnost a prostředí, v němž se uplatňují normy více než jednoho jazykového/komunikačního/sociokulturního prostředí. V případě této práce je to koexistence (nebo také soužití) slovenského a maďarského jazyka na území jižního Slovenska. Konkrétně ve městě Dunajská Streda.

Ústav pro jazyk český má práci poněkud jiného charakteru, předpokládám, že bude řešit převážně otázky týkající se pouze jednoho jazyka, jazyka českého. Zde se zaměřím na problematiku v současnosti nejpoužívanějších jazykových variet, spisovnou češtinu a obecnou češtinu a pokusím se zjistit poměr mezi nimi. Následně by bylo vhodné vymezit oblast zkoumaných jevů v jednotlivých institucích. Proto vytvořím tématické okruhy pro instituce, ze kterých budu během diskusí konkretizovat dotazy. Zeptám se na materiál, ze kterého vycházejí, který analyzují a následně z něj vyvozují závěry. Pokusím se zjistit jejich stanoviska i přístupy a vztah k pojmu jazykový management, v podobě, jaké ho roku 1987 představil veřejnosti J.V. Neústupný.

1 HISTORICKÝ KONTEXT JAZYKOVÉHO PLÁNOVÁNÍ A POTŘEBA NOVÝCH PŘÍSTUPŮ V LINGVISTICE

1.1 Historický kontext jazykového plánování

Nejprve je třeba si uvědomit, že jazykové plánování provází společnost téměř od samého počátku. Není rozhodující, jde-li o jazykové plánování ve své nejprimitivnější podobě, nebo o jazykové plánování zkušenostmi poučené a na důmyslném teoretickém základu postavené. Určitá úroveň jazykového plánování je potřeba minimálně od té doby, co lidská společnost jazyk používá. V Evropě, když si Římané podmanili oblast kolem Středozevního moře, latina a řečtina měli univerzální jazykovou platnost, jinými slovy oba jazyky sloužily jako „lingua franca“:

„Lingua franca (vyslov *lingva franka*) je jakýkoliv jazyk širěji využívaný nad rámec rodilých mluvčích. Status lingua franca je de facto obvykle „udělen“ lidmi jazyku, který nejvíce ovlivňuje dobu, ve které žijí. Jakýkoliv jazyk, který se stal lingvou frankou, bývá prvotně určen pro mezinárodní obchod, ale může být přijat také pro kulturní výměnu informací či v diplomacii např. v Evropě byla po celý raný novověk lingvou frankou diplomacie francouzština.”¹

Správa Římské říše tedy částečně uplatnila jazykové plánování na určité² úrovni a začala prosazovat latinu na svých rozsáhlých dobitých územích. Další historická skutečnost, na které je dobře i názorně vidět, proč vlastně jazykové plánování bylo a je potřeba, by se dala ukázat na následujícím příkladu:

„Když se rozšiřovala arabsky mluvící vojska ve Středozevní oblasti a pronikla do Evropy, přinesli sebou islámské náboženství a texty v Arabštině. Křížové výpravy, mongolská invaze do Indie, konfuciánský byrokratický systém a později mongolské invaze do Číny, mocná misionářská hnutí v 18. a 19. století, kolonizace Evropy v posledních pětistech letech, zmezinárodnování obchodu po druhé světové válce a též nedávné zmezinárodnění masových medií a rozvoj cestovního ruchu. Všechny tyto události poskytly příklady, které obsahovaly prvky jazykového plánování.”³

---

¹ Vysvětlení termínu lingua franca. Wikipedia : the free encyclopedia [online]. St. Petersburg (Florida): Wikimedia Foundation, 2001. Dostupný z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Lingua_franca> přístup z 2010.

² Určitá úroveň jazykového plánování je zde myšlena jako jedna z úrovní jazykového procesu, užití ve smyslu 5. úrovní jazykového procesu, J. V. Neustupný, 1987)

³ KAPLAN, Robert B., BALDAUF, Richard B. Jr., 1997. *Language Planning From Practice to Theory*. Clevedon: Multilingual Matters (Series): 108.

Jinými slovy by se dalo tedy konstatovat, že v minulosti byli vždy rozdíly mezi vlastníky území a jejich poddanými. Tento vztah se vždy projevoval i na úrovni jazyka. Pokud byl nějaký jazyk nesrozumitelný, muselo být zapojeno jazykové plánování na některém stupni, aby se určil oficiální jazyk, který byl potřeba pro vedení samosprávy, s cílem měnit smýšlení lidí a podporovat obchodní činnost. Samozřejmě mnohdy nastala také situace, kdy dvě rozdílné populace, které spolu potřebovaly z různých důvodů komunikovat, neměli prostředek, kterým by tak mohli učinit. Každá z populací mluvila naprosto odlišným a navzájem nesrozumitelným jazykem. V danou chvíli se nabízela jediná možnost, tudíž použít nějaký stupeň jazykového plánování, aby mohli vyřešit nastalý problém. Zdá se tedy zřejmé, že to nebyl záměrný a předem naplánovaný zásah do jazyků jednotlivých populací, ale sama konkrétní situace si vyžádala určitý zásah ve prospěch úspěchu při komunikačních záměrech mluvčích.

Důležité je zmínit jako protiklad k „lingua franca” jazyk vernakulární, tedy přirozený jazyk mluvčích, nejpřirozenější projev. Je to jazyk mateřský, který je hlavním komunikačním prvkem většiny jedinců:

„These circumstances are a contrast between a vernacular and language variant used by the same speakers. According to one school of linguistic thought, all such variants are examples of a linguistic phenomenon termed diglossia ("split tongue", on the model of the genetic anomaly). In it the language is bifurcated; i.e., the speaker learns two forms of the language and ordinarily uses one but under special circumstances the other. The one most frequently used is the low (L) variant, equivalent to the vernacular, while the special variant is the high (H).”⁴

Je potřeba zmínit názory amerického lingvisty A. Fergusona, který se zabýval mimo jiné i otázkami vztahů vernakulárního jazyka a ostatních jazykových útvarů. Funkce jazyka vernakulárního má, oproti vyšším jazykovým útvarům, platnost nižšího jazykového útvaru. Tedy užívání vyšších jazykových útvarů je prestižní a pro některé komunikační účely jediné přijatelné. Zmiňuje především vztah klasické a mluvené arabštiny. Jako názorný příklad uvádí A. Ferguson vztah vulgární latiny a klasické latiny, přičemž klasickou latinu považuje za literární jazyk, a běžně mluvenou vulgární latinu určuje jako jazyk vernakulární.

The concept was introduced to linguistics by Charles A. Ferguson (1959), but Ferguson explicitly excluded variants as divergent as dialects or different languages or as similar as styles or registers. (H) must not be a conversational form; Ferguson had in mind a literary language. For example, a lecture is delivered in a different variety than ordinary conversation. Ferguson's own example was classical and spoken Arabic, but the analogy between Vulgar Latin and Classical Latin is of the

---

⁴ Vernakulární jazyk. Wikipedia : the free encyclopedia [online]. St. Petersburg (Florida): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2010-28-07]. Dostupný z WWW: <<http://en.wikipedia.org/wiki/Vernacular>>

same type. Excluding the upper-class and lower-class register aspects of the two variants, Classical Latin was a literary language; the people spoke Vulgar Latin as a vernacular.⁵

Je důležité též zmínit několik vět o situaci, kdy je v rámci jednoho jazyka přítomno několik variet, nebo kdy jsou na určitém území používány dva jazyky, přičemž každý jazyk má víceméně své specifické funkční užití. V případě češtiny je to spisovný jazyk, příznačný pro psané komunikáty a obecná čeština pro mluvené komunikáty. Na Slovensku by se dala tato situace, abychom vycházeli z charakteru této práce, nastínit na příkladu jazyka slovenského, který plní funkci státního i úředního jazyka a jazyka maďarského, který na jihu Slovenska plní funkci jazyka minority. V případě češtiny se dá mluvit o rozdělení funkcí jazykových variet, z nichž jedna varieta by se dal identifikovat jako jazyk „vysoký“, a druhý jazyk, jako jazyk „nízký“. U slovenštiny a maďarštiny je situace odlišná v tom, že se nejedná o dvě různé variety jednoho jazyka, nýbrž o rozdělení funkcí dvou odlišných jazyků. Mám na mysli tu skutečnost, že slovenský jazyk plní funkci spíše vyššího jazyka a maďarský jazyk, jako jazyk minority spíše funkci nižšího jazyka. Následující citace přibližuje tuto problematiku:

„Joshua Fishman redefined the concept in 1964 to include everything Ferguson had excluded. Fishman allowed both different languages and dialects and also different styles and registers as the H variants. The essential contrast between them was that they be "functionally differentiated;" that is, H must be used for special purposes, such as a liturgical or sacred language. Fasold expanded the concept still further by proposing that multiple H exist in society from which the users can select for various purposes. The definition of an H is intermediate between Ferguson's and Fishman's. Realizing the inappropriateness of the term diglossia (only two) to his concept, he proposes the term broad diglossia.”⁶

Tyto příklady mohly, ale nemusely, mít zásadní vliv na záměrné ovlivňování jazyka nebo na plánování jazyka. Další velké změny přineslo 20. století, kdy nastala velká přeměna ve všech odvětvích a život se velmi zrychlil, tudíž se „zrychlily“ i jazykové problémy. Pád mnoha říší zapříčinil vznik velkého množství nových státních celků, které samozřejmě měli

---

⁵ Vernakulární latina. Wikipedia: the free encyclopedia [online]. St. Petersburg (Florida): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2010-28-07]. Dostupný z WWW: <<http://en.wikipedia.org/wiki/Vernacular>>

⁶ FASOLD, Ralph W. (1984). The sociolinguistics of society. v. 1. Oxford, England; New York, NY, USA: B. Blackwell. Dostupný z WWW: <<http://en.wikipedia.org/wiki/Vernacular#CITEREFFasold1984>>

své potřeby, mimo jiné i potřebu jazyka, ve kterém by se vedla administrace, obchod a další styky s ostatními. Veškeré jazykové problémy/nedostatky v tomto období tak vlastně dali najevo nově vznikajícím společenstvím, že je potřeba se věnovat jazyku a vytvořit novou disciplínu, která tyto problémy pokryje a najde řešení jednotlivých problémů. Zde se formuluje nová disciplína, jazykové plánování. Situace jazykového plánování však není úplně snadná, protože není jasně vymezený vztah mezi jazykovým plánováním a sociolingvistikou. Není přesně určeno, který pojem je nadřazený kterému. Literatura, která definuje tuto novou a komplexní akademickou disciplínu, je rozptýlena v mnoha knihách a časopisech různých žánrů. Je tomu mimo jiné i z toho důvodu, že vznikla poměrně nedávno z různých disciplín a má interdisciplinární charakter, řeší problémy různých společenství v jejich reálném/specifickém prostředí.

1.2 Smysl jazykového plánování

Smysl jazykové plánování zajisté má, dá se však na tuto problematiku nazírat různými způsoby a názory lingvistů nejsou vždy jednotné. Především je potřeba rozlišovat mezi jednotlivými varietami jazyka, zabývat se jejich společenskými funkcemi. Dále také věnovat pozornost stavu jazyka i stavu společnosti, ve které se jazykové chování realizuje. Myslím, že je potřeba se věnovat nejen těmto otázkám, tedy znát současný stav jazyka i společnosti, ale mít „přibližný“ plán, pro případ nějakých změn, které by zasáhli do jazyka. Je tedy dobré brát v potaz stav jazyka v minulosti, věnovat pozornost současnému stavu jazyka a v neposlední řadě předvídat a očekávat jakým způsobem se bude vyvíjet jazyk v budoucnosti.

„V užívání jazyka lze rozlišit aktivity jazykové a metajazykové – lidé na jedné straně produkují promluvy, přičemž jazyku nebo promluvám nevěnují speciální pozornost, nebo na druhé straně zaměřují svou pozornost na jazyk nebo promluvy, hodnotí je, přemýšlejí o jejich úpravách a tyto myšlenky někdy realizují. Jazykové plánování patří primárně k tomuto druhému typu aktivit. Smyslem jazykového plánování je působit změny v jazyce nebo v jazykových aktivitách. K těmto změnám náleží např. zavedení nových termínů, standardizace dosud nestandardních gramatických forem, nominování určité variety jazyka do funkce úředního jazyka nebo určení toho, které jazyky se budou vyučovat ve škole.“⁷

Z poněkud odlišného pohledu, by se dalo ukázat, že pokud se jedná o spisovný jazyk a jeho kulturu, je důležitá určitá péče. Ve své podstatě se jedná o jazykové plánování, přičemž

---

⁷ NEKVAPIL, Jiří, 2010. O historii, teorii a modelech jazykového plánování. *Slovo a slovesnost*, 71, s. 54.

se to tímto termínem neoznačuje. Mám na mysli myšlenky Bohuslava Havránka, když popisuje kulturu spisovného jazyka. Tvrdí, že:

„Kulturou spisovného jazyka rozumíme zde především vědomé teoretické pěstění spisovného jazyka, totiž snahu a práci vědy o jazyce, lingvistiky, usilující o zdokonalení a prospěch spisovného jazyka. Práce jazykovědná může prospívat spisovnému jazyku tím, že pomáhá vytvářet normu spisovného jazyka a ji stabilizovat a podporuje jazyk v tom, aby měl pohotově dosti hojných a rozmanitých prostředků pro všechny své potřeby, pro všechny úkoly, které se na něj kladou, zvláště pak tím, že podporuje ty složky, kterých je třeba pro speciální úkoly spisovného jazyka.”⁸

1.3 Sociolingvistika a další lingvistické přístupy

Upozornit na problematiku sociolingistiky je důležité především pro vysvětlení jeho vlivu na samotné jazykové plánování a posléze na jazykový management. Docent Nekvapil upozorňuje v jednom ze svých článků věnovaných problematice jazykového plánování, který byl publikován v časopise *Slovo a slovesnost* číslo 71 na to, že:

„Zdrženlivý postoj lingvistů k jazykovému plánování je dán nejen ideologickými základy strukturalismu, ale také tím, že jazykové plánování přesahuje hranice i velmi široce vymezené lingvistiky, je záležitostí interdisciplinární, a pokud jde o jeho implementaci, je záležitostí jasně politickou. Jazykové plánování jako akademická disciplína se však zpočátku vyvíjelo jako odvětví sociolingvistiky, a tedy s vazbou na rozvoj různých lingvistických disciplín.”⁹

V této části práce je nezbytné představit lingvisty, kteří se jazykovým plánováním zabývali nebo dodnes zabývají. Je třeba vidět jazykové plánování na pozadí obecné teorie jazyka. Zde nastíním myšlenky Jiřího V. Neústupného, budu se snažit přiblížit vztah mezi sociolingvistikou a jazykovým plánováním. Neústupný rozděluje sociolingvistiku na „sociolingvistiku hlavního proudu” a ostatní proudy. Uvádí, že Dell Hymes, jenž navrhl pojem „(socio)lingvistika”, právě těmi závorkami měl na mysli skutečnost, že lingvistika byla původně odpovědí na problémy spojené s jazykem. Teprve ve 20. století přišla její „autonomizace”. Návrat společenské problematiky do lingvistiky byl v 60. letech 20. století v rámci sociolingvistiky. Upozorňuje také na skutečnost, že sociolingvistika není výsledkem amerických aktivit z šedesátých let:

---

⁸ HAVRÁNEK, Bohuslav, 1963. *Studie o spisovném jazyce*, ČSAV, Praha. s. 30

⁹ NEKVAPIL, Jiří, 2010. O historii, teorii a modelech jazykového plánování. *Slovo a slovesnost*, 71, s. 54

„Jak ukázala Hymesova čítanka *Language in Society* z roku 1964, byly jednotlivé příspěvky hojně zastoupeny jak v USA, tak v jiných zemích.”¹⁰

Zároveň dodává, že sociolingvistika hlavního proudu je nejobsáhlejším systémem a teoreticky nejvíce propracovaným.

Problematiku sociolingvistiky dělí Neústupný na několik klíčových témat. Prvním tématem je sociolingvistika vztahu jazyka a společnosti, patří sem studium vlivu společnosti na jazyk a naopak, kritika teorií jazykové relativity nebo například vliv společnosti na jazykový kontakt (E. Haugen), studium posunů v užívání a uchovávání jazyků (J. Fishman) nebo v současnosti jazyková ekologie. Druhým tématem je sociolingvistika jazykové variantnosti, zde je do popředí stavěna jazyková rozrůzněnost, patří sem studium variet (dialektů, nářečí) jazyka (J. Gumperz, Ch. Ferguson) nebo studium jednotlivých proměnných rysů (W. Labov). Jak tvrdí J. V. Neustupný:

„Pro profesionální sociolingvisty jsou tato studia i dnes centerem jejich disciplíny. Ale záběr sociolingvistiky je mnohem širší. Přinejmenším je v ní třeba přiznat domovské právo i následujícím dvěma okruhům výzkumu.”¹¹

Třetím tématem je sociolingvistika mimogramatických komponentů komunikace. Do této části by šla zařadit celá lingvistická „pragmatika” osmdesátých a devadesátých let, jak tvrdí Neustupný, dále říká, že tento proud je ztotožňován s Hymesovou etnografií mluvení. Mezi hlavní části patří, funkce používání jazyka, vlastnosti a konfigurace uživatelů jazyka, otázky obsahu jazykových promluv, řazení prvků v rozhovoru, způsoby vyjádření a podobně. Čtvrtým tématem je sociolingvistika jazykových problémů, a dle Neústupného je tato široká oblast, kterou je možné stotožnit se záběrem teorie jazykového managementu:

„Historicky se však tato oblast rozvíjela pomalu: od jazykového plánování přes nesmělé pokusy o teorii přechnutí k etnometodologii (resp. konverzační analýze) a současně k teorii jazykové korekce v promluvě, zkoumání tzv. jazykových strategií (tj. opravných strategií), jazykových problémů v kontaktních situacích a ovšem ke studiu řešení problémů spojených s osvojováním jazyka.”¹²

Neustupný říká, že je nezbytné tuto klasifikaci výzkumných témat doplnit klasifikací sociálních systémů (sítí), v nichž se studium realizuje. Upozorňuje na fakt, že mnoho lingvistů

---

¹⁰ NEUSTUPNÝ, Jiří V., 2002. Sociolingvistika a jazykový management. *Sociologický časopis*, 38, s. 430

¹¹ NEUSTUPNÝ, Jiří V., 2002. Sociolingvistika a jazykový management. *Sociologický časopis*, 38, s. 431

¹² NEUSTUPNÝ, Jiří V., 2002. Sociolingvistika a jazykový management. *Sociologický časopis*, 38, s. 431

s termínem sociolingvistika nepracuje. Za příklad dává lingvistu Basila Bernsteina, jenž se považuje za sociologa pedagogiky.

„Mnoho výzkumů jazykové variantnosti je situováno do kontextu dialektologie, Basil Bernstein se považuje za sociologa pedagogiky, studium neverbální komunikace se ponejvíce provádělo a provádí v sítích psychologie, etnometodologie je součástí sociologie a odborníci v oblasti mluvích aktů, replikové struktury dialogu apod. sami označují svou disciplínu jako „pragmatics“. Situace je ještě složitější, zahrneme-li jiné systémy, které jsou jen marginálně napojeny na sociolingvistiku hlavního proudu a které se často vyvíjely před ní.: např. teorie aktuálního členění větného, která se spadá pod sociologii mimogramatických komponentů komunikace, se rozhodně sama neřadí pod kategorii sociolingvistika.”¹³

1.4 Teorie jazykového plánování

Jazykové plánování, se dá považovat od konce 60. let 20. století zároveň za akademickou disciplínu. V 70. letech už tedy existovalo jazykové plánování a mělo své osobité rysy. Jak píše docent Nekvapil, v tomto období představovalo jazykové plánování specifickou disciplínu, která měla vymezený předmět výzkumu, byly vypracovány široce použitelné výzkumné rámce a také určeny výzkumné metody. Důležité je, že byl výzkum v určitém stupni institucionalizován, nejčastěji formou konferencí, různých projektů nebo publikacemi, které se danou tematikou zabývali. Upozorňuje také, že hlavními protagonisty klasického jazykového plánování byli Ch. Ferguson a J. Fishman, kteří byli spjatí s akademickým prostředím USA. Americké finanční zdroje byli u začátku rozsáhlejšího výzkumu na mezinárodní úrovni. O dění po roce 1960, píše docent Nekvapil následující:

„Pozornost se soustředila především na jazykové aspekty sociokulturní jednoty a politické (administrativní) integrity (Fishman, 1968) a s tím související jazykové vzdělávací programy, tedy na „statusové plánování“. Vedle toho se rozvinulo i plánování zaměřené na podobu samotného jazyka, tedy „plánování korpusové“, jehož cílem byla především grafizace, standardizace a (lexikální) modernizace jazyka (Ferguson, 1968).”¹⁴

V knize *Language management from practice to theory* přibližují R. B. Kaplan a R. B. Baldauf základní problematiku procesu jazykového plánování následujícími slovy:

„Language planning as a field of study draws on a variety of different disciplines for expertise, and each of these fields in turn contributes its own unique methods and techniques for collecting data

---

¹³ NEUSTUPNÝ, Jiří V., 2002. Sociolingvistika a jazykový management. *Sociologický časopis*, 38, s. 431.

¹⁴ NEKVAPIL, Jiří, 2010. O historii, teorii a modelech jazykového plánování. *Slovo a slovesnost*, 71, s. 58.

as a basis of language planning. While it is not possible in the context of a general overview of language planning to describe in detail all of these unique contributions, particularly as the method or methods to be used are so dependent on the situation to be studied, (...)"¹⁵

Název „jazykové plánování“ v literatuře, která se zabývá lingvistickou tematikou, zpopularizoval v roce 1969 Einar Haugen. Docent Nekvapil ve svém článku přibližuje jeho práci těmito slovy:

„Haugen ovlivnil rozvoj teorie jazykového plánování i tím, že proces plánování spojil s dobovou teorií rozhodování a zformuloval a detailně popsal „rozhodovací proceduru“ relevantní pro jazykové plánování. Jejím základními komponenty jsou: problémy, které mají být vyřešeny, navržená alternativní řešení včetně jejich omezení, principy evaluace alternativ, osoby činící rozhodnutí a implementační způsoby (viz Haugen, 1966).“¹⁶

J. V. Neústupný popisuje situaci kolem jazykového plánování v 60. letech následujícím způsobem. Zmiňuje i zaměření jednotlivých lingvistů na určité oblasti. Tedy, že E. Haugen byl zaměřen především na Skandinávii a na Ameriku, kdežto J. Fishman se orientoval výlučně na Ameriku. Také upozorňuje na mladší generaci lingvistů (J. Rubin, B. Jernudd, J. DasGupta) a jejich přístup:

„Jazykový plánovači“ našli svého guru v Einaru Haugenovi, který poprvé použil termín „plánování“ a podstatně přispěl k propracování teorie. Důležitou roli hrál i Joshua Fishman. Hugenovo zaměření na Skandinávii a Ameriku a Fishmanova téměř výlučná orientace na Ameriku však znamenaly, že skutečnými vedoucími byla generace mladší, zaměřená na rozvojové země, k níž patřili Joan Rubinová, Björn Jernudd a také J. DasGupta, ta postupně zahrnovala větší a větší počty pracovníků přímo z rozvojových zemí. U těchto badatelů bylo pojetí jazykového plánování mnohem techničtější. Od roku 1969 se konala řada konferencí spojených s projektem International Research Project on Language Planning Processes a právě v tomto kontextu se dokončilo konstituování teorie jazykového plánování.“¹⁷

Dále píše docent Nekvapil o ekonomickém kontextu jazykových problémů. Upozorňuje na základě zahraniční literatury, že vyřešení jazykových problémů mělo přispět ekonomické prosperitě rozvíjejících se zemí. Následujícími větami vysvětluje problematiku evaluace:

„Plánování bylo konceptualizováno jako sekvence racionálních aktivit (analýza výchozí situace, plánování cílů, strategií a výsledků, implementace, zpětná vazba), které se odehrávají v

---

¹⁵ KAPLAN, Robert B., BALDAUF, Richard B. Jr., 1997. *Language Planning From Practice to Theory*. Clevedon: Multilingual Matters (Series): 108, s. 87.

¹⁶ NEKVAPIL, Jiří, 2010. O historii, teorii a modelech jazykového plánování. *Slovo a slovesnost*, 71, s. 59.

¹⁷ NEUSTUPNÝ, Jiří V., 2002. Sociolingvistika a jazykový management. *Sociologický časopis*, 38, s. 432.

konkrétních sociálních kontextech, často v situaci omezených materiálních a lidských zdrojů. Značnou pozornost proto poutala kritéria, hodnoty a druh informací, na jejichž základě může být učiněn výběr mezi alternativními cíli, strategiemi a očekávanými výsledky neboli problematika „evaluační“.¹⁸

Proces modernizace v mnoha rozvojových zemích selhal. Neosvědčily se tedy praktiky, které měly rozvojovým zemím skrze jazykové plánování pomoci. V 80. letech 20. století a později proto rostly kritické ohlasy. Jedním z důvodů bylo, že se teorie jazykového plánování neosvědčila v takové míře v praxi, jak bylo očekáváno.

„Ekonomický plánovací model, tzv. racionální model, který byl podkladem teorie klasického jazykového plánování, byl kritizován v obecných teoriích sociálního plánování a samo plánování jako praktická aktivita státu ustupovalo tržní ekonomice.“¹⁹

Je potřeba věnovat několik vět též lingvistovi Robertu L. Cooperovi, jenž se zapojil roku 1989 do kritiky dosavadního vývoje jazykového plánování a přinesl i řadu inovací.

„Cooper zavedl pojem „akvizitní plánování“ jako třetí základní oblast jazykového plánování (vedle plánování kurpusového a statusového), čímž explicitně učinil jazykové plánování relevantní pro aplikovanou lingvistiku zabývající se výukou jazyků.“²⁰

Nejen výše zmínění lingvisté přinesli mnoho důležitých poznatků, bez nichž by jejich následovníci měli zajisté o hodně složitější cestu k inovativním přístupům. Především je tomu tak díky pracem zahraniční i domácí lingvistické odborné veřejnosti. Navázání na tyto přístupy může v budoucnu přinést zdokonalování jazykového managementu a také další inovativní přístupy do lingvistických oborů, které mají interdisciplinární charakter.

---

¹⁸ NEKVAPIL, Jiří, 2010. O historii, teorii a modelech jazykového plánování. *Slovo a slovesnost*, 71, s. 59.

¹⁹ NEKVAPIL, Jiří, 2010. O historii, teorii a modelech jazykového plánování. *Slovo a slovesnost*, 71, s. 60.

²⁰ NEKVAPIL, Jiří, 2010. O historii, teorii a modelech jazykového plánování. *Slovo a slovesnost*, 71, s. 61.

2 JAZYKOVÝ MANAGEMENT

Jazykový management je poměrně inovativní lingvistický přístup, který má ve své podstatě společné rysy s jazykovým plánováním, avšak v některých ohledech se značně rozcházejí. A to jak ve své metodologii, tak i ve způsobu jakým přistupují k jazykovým „problémům“. Není totiž to samé, pokud mluvíme o „problémech“ jazyka jako systému (*langue* jak ho použil F. de Saussure v knize Kurz obecné lingvistiky)²¹ nebo „problémech“, které vznikají při realizaci tohoto systému (*parole* ve smyslu jak o něm mluví F. de Saussure v knize Kurz obecné lingvistiky)²². Zde by bylo dobré uvést následující citaci z knihy R.B. Kaplana a R.B. Baldaufa:

„Researchers in language planning have attempted to differentiate two distinct kinds of activities – those that are concerned specifically with attempts to modify language itself, and those that are concerned with attempts to modify the environment in which a language is used.“²³

Při realizaci vznikají především písemné a ústní komunikáty, které máme možnost určitými způsoby zkoumat a zaujímat k nim kladné, neutrální či záporné stanovisko. Toto je, myslím si, právě ta oblast, kde mají možnost lingvisté a potažmo společnost, získat mnoho cenných informací, které mohou být následně využity ve prospěch užívání jazyka samého. Jak pro jazykový management, tak i pro uživatele jazyka budou tyto informace nezanedbatelným přínosem. Pro běžné uživatele jazyka například součástí odpovědi na dotaz vznesený jazykové poradně. Člověk užívá přirozeně nejčastěji k uspokojení svých komunikačních potřeb ty prvky, při jejichž užívání se cítí sebejistý.

Po stanovení výzkumných tématických okruhů a jejich prozkoumání v terénu, lze ze získaných poznatků učinit základní pracovní materiál pro výzkum současného stavu jazyka i jazykového chování mluvčích. Zjistit současný úzus a nejfrekventovanější jazykové prostředky v různých jazykových prostředích. Charakter přístupu jazykového managementu zajisté přiblíží i několik následujících vět.

---

²¹ Saussure focuses on what he calls language, that is "a system of signs that express ideas," and suggests that it may be divided into two components: *langue*, referring to the abstract system of language that is internalized by a given speech community, and *parole*, the individual acts of speech and the "putting into practice of language". Dostupné z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Course_in_General_Linguistics> přístup z 02.08.2010

²² „(...) *parole*, the individual acts of speech and the "putting into practice of language." Dostupné z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Course_in_General_Linguistics> přístup z 02.08.2010

²³ KAPLAN, Robert B., BALDAUF, Richard B. Jr., 1997. *Language Planning From Practice to Theory*. Clevedon: Multilingual Matters (Series): 108, s. 28.

„The term “language management” was introduced into sociolinguistic literature programmatically by Jernudd and Neustupný (1987) in their contribution at a conference in Québec, Canada.1 Neustupný and Jernudd employ the strategy presented above: they associate “language planning” with a particular period of deliberate regulation of language and linguistic behaviour, and they introduce a new heading for a broader field of study; moreover, they point out the parallel development in Canadian sociolinguistics, saying: “The use of this term, language management, in lieu of the currently widely used language planning will leave the latter term free to refer to the particular phase of the ‘linguistics of language problems’ which developed in the 1970s. This usage coincides with the Canadian French use of the term aménagement linguistique...” (Jernudd/Neustupný 1987: 71)”²⁴

2.1 Teorie jazykového managementu

V následujících odstavcích přiblížím způsob, jakým lze nazírat na teorii jazykového managementu a do jakých souvislostí ji lze klást. Je dobré brát v úvahu, že se tato teorie ve své praktické podobě dotýká mnoha společenských situací, je tedy mezi lidmi neustále „latentně” účastna. Zaměřím se na názory R. B. Kaplana, R. B. Baldaufa, J. Nekvapila a J. V. Neustupného.

Bylo by vhodné též vymezit chápání pojmu jazykový management. Určit jakým způsobem je tento pojem chápán a jak je k němu v této práci přistupováno. Lingvistická veřejnost pracující s tímto pojmem, ho může různě interpretovat, ikdyž ve své podstatě by měli vycházet ze stejných kontextových rámců. J. V. Neústupný rozdělují jazykové plánování na dvě základní odlišné části. A to na činnosti, které ve společnosti probíhají spontánně, a na teorii, jenž má za úkol vyřešit jazykové problémy:

„Stejně jako jazykové plánování je možné i termín „jazykový management” použít (1) o objektivních procesech, které probíhají ve společnosti bez účasti jakékoli organizované teorie, (2) o určité teorii řešení jazykových problémů. V prvním smyslu můžeme mluvit o jazykovém managementu i v rodové společnosti nebo ve středověku. Ve druhém smyslu odkazuje termín primárně k teorii, která se objevila v letech sedmdesátých pod názvem „teorie jazykové korekce” jako reakce na nedostatky teorie jazykového plánování (Neústupný 1973, 1978, Jernudd 1982, Rubin 1978-79) a v letech osmdesátých byla rozvinuta pod názvem „jazykový management” (Jernudd, Neústupný 1987).”²⁵

---

²⁴ NEKVAPIL, Jiří, 2006. From Language Planning to Language Management. In *Perspectives of Sociolinguistics, Sociolinguistica*, 20, International Yearbook of European Sociolinguistics, Tübingen: Niemeyer, s. 92-104.

²⁵ NEUSTUPNÝ, Jiří V., 2002. Sociolingvistika a jazykový management. *Sociologický časopis*, 38, s. 433.

2.1.1 Rozdíl mezi jazykovým managementem a jazykovým plánováním

Tento zásadní rozdíl je třeba náležitě ozřejmit, protože bychom se mohli dostat do situace, kdy by se někdo mohl domnívat, že jsou to vlastně synonyma. Synonymní vztah slovům plánování a management nelze přiznat. Dalo by se říci, že jazykový management je poučené o chyby, kterých se dopustilo jazykové plánování a citlivěji přistupuje k jazykové problematice. Každý přístup se liší ve své primární činnosti. Jazykové plánování upřednostňuje makrosociální úroveň a přistupuje k lingvistickým potížím jakoby „globálně a zvrchu“ a snaží se tyto problémy řešit především na státní úrovni a většinou preskriptivně. Také je výstižné pro jazykové plánování, že určité jazykové chování mluvčích v konkrétních situacích spíše předpokládá a přes tyto své předpoklady se snaží porozumět lingvistickým problémům, které má poté v úmyslu vyřešit a najít jejich implementační řešení. Naproti tomu jazykový management se zabývá úrovní mikrosociální, a tudíž předchází přístup právě kritizuje a věnuje se lingvistickým problémům „detailně a podrobně“. Nejprve vznikaly některé rysy teorie jazykového managementu a teorie jazykového plánování téměř paralelně, klasickým textem je práce B. Jernudda a J. V. Neustupného (1987), která programově zavádí centrální pojem jazykový management.

„Teorie jazykového managementu je od počátku budována jako široce založená obecná teorie je od počátku budována jako široce založená obecná teorie, která na jedné straně zřetelně vymezuje svůj vztah k lingvistice, ale na druhé straně podstatně přesahuje její hranice a zasahuje až do dimenze sociokulturní (včetně socioekonomické). Zatímco klasické jazykové plánování, ale i následné přístupy zvýrazňují úlohu makrosociální úrovně (resp. úlohu „sociálních struktur“) a konkrétní jazykové chování mluvčích v konkrétních jazykových interakcích spíše jen předpokládají, TJM tuto perspektivu převarací a zdůrazňuje praktiky mluvčích („aktérství“).“²⁶

2.2 Kontextuální souvislosti jazykového managementu

Kontextuálními souvislostmi mám zde na mysli mimo jiné společenské a jazykové problémy, ze kterých se posléze krystalizuje základní materiál pro výzkum. Je potřeba vždy předem definovat situaci, kterou máme v úmyslu zkoumat a také prostředky a metody, jakými toho chceme dosáhnout. J. V. Neustupný uvádí:

„Teorie jazykového managementu postuluje, že řešení jazykových problémů musí začít řešením přidružených problémů společenských a komunikativních (Neustupný 1977).“²⁷

²⁶ NEKVAPIL, Jiří, 2010. O historii, teorii a modelech jazykového plánování. *Slovo a slovesnost*, 71, s. 64.

²⁷ NEUSTUPNÝ, Jiří V., 2002. Sociolingvistika a jazykový management. *Sociologický časopis*, 38, s. 434.

Jazykové plánování se obracelo především na stát (moc, power), jenž měl zastupovat celou společnost. Což muselo zákonitě narazit na odpůrce tohoto přístupu, není totiž možné takto globálně uvažovat o jazykových problémech společnosti. Společnost se skládá z jednotlivců, přičemž každý jedinec má své specifické vlastnosti i problémy. Nelze tedy na základě všeobecných problémů společnosti řešit veškeré problémy. Na rozdíl od tohoto přístupu je v teorii jazykového managementu zdůrazněn fakt, že je potřeba dbát na to, že jsou jazykové problémy předmětem výzkumu na nejrůznějších úrovních. Na úrovni státu a jeho jednotlivých odvětví, např. místní samospráva, dále ve výchovném systému nebo jednotlivých organizacích. Ať už se jedná o organizace ekonomické, společenské nebo kulturní, nesmíme však opomíjet ani jednotlivce. Neustupný také upozorňuje, že u jednotlivců nejde jen o účast na akcích celostátní úrovně, ale i o úroveň „soukromého“ managementu jednotlivce.

Jakým způsobem by se mělo přistupovat k hodnocení jazykových problémů, se pokusím v náznaku vysvětlit právě zde. Je důležité dbát na skutečnost, že jazykové promluvy neplní pouze funkci komunikační, nýbrž i symbolickou, např. společensko-ekonomickou. Právě v teorii jazykového managementu je upozorňováno na to, že ne všechny jazykové problémy vycházejí pouze z komunikačních nedorozumění:

„Prostě jazykový problém musí být lokalizován v interakci, z níž pak vycházejí jazykové postoje, které jsou rozvedeny v oblasti ideologie a zpětně působí na jazykový management.“²⁸

„Jazykový management se musí odpoutat od situace, kdy lingvisté či jiný personál určovali na základě velmi omezené zkušenosti z jazykové praxe, co je, či není problém.“²⁹

2.3 Jednoduchý jazykový management

2.3.1 Popis a vymezení jednoduchého jazykového managementu

Při popisu nejzásadnějších vlastností jednoduchého jazykového managementu je důležité věnovat náležitou pozornost právě přívlastku jednoduchý. Z tohoto přívlastku vyplývá, že to implikuje existenci něčeho spontánně fungujícího. Tento proces se neděje v rámci většinové společnosti, je zaměřen na jednotlivce, nebo menší skupinu mluvčích. Přístup jednoduchého a organizovaného jazykového managementu, jak již bylo zmíněno výše, je

---

²⁸ NEUSTUPNÝ, Jiří V., 2002. Sociolingvistika a jazykový management. *Sociologický časopis*, 38, s. 435.

²⁹ NEUSTUPNÝ, Jiří V., 2002. Sociolingvistika a jazykový management. *Sociologický časopis*, 38, s. 435.

dosti odlišný. Povšimnutí si/spozorování/uvědomění si jazykových „chyb, nepravidelností“, přičemž tyto „chyby, nepravidelnosti“ se mohou vyskytovat, jak v projevu mluvčího hodnotícího konkrétní jazykový diskurz, tak i v projevu mluvčího, který se diskurzu pouze účastní.

Pokud se tedy nyní zaměříme na hodnocení a opravu spozorovaného jevu, musíme vyhodnotit, jestli je vůbec potřeba hledat opravné řešení či nikoliv. Jestli to brání dorozumivací funkci jazyka nebo ne, protože z určitého úhlu pohledu by měla být právě tato vlastnost nejdůležitější. Pokud usoudíme, že je potřeba korekce, a tato následná korekce bude opodstatněná z pohledu funkčnosti, je třeba tuto změnu provést. Chtěl jsem nastínit situaci, kdy jde v první řadě o základní povšimnutí, kdy si mluvčí uvědomí, že udělal ve své promluvě nějakou „chybu“. Užil odlišných tvarů slov nebo koncovek, které nejsou v souladu s tím, co on sám i ostatní mluvčí považují za normální. Můžeme se pokusit nalézt optimální řešení, řešení podporující živý charakter jazyka. Neměly by se ale, dle mého názoru, ortodoxně bránit kodifikované tvary na úkor těch, které sice nejsou spisovné a kodifikované, o to více se však užívají většinou společností. Jednoduchý jazykový management je ve své podstatě částečně i okamžitá sebereflexe mluvčího, který díky znalosti normy a spisovné variety jazyka, je schopen spozorovat chybu a opravit se. Nestačí pouze chybu spozorovat, je zároveň důležité znát spisovnou i nespisovnou podobu konkrétního výrazu. Jen tehdy je schopen mluvčí provést jednoduchý jazykový management. Jiný druh je například, pokud si dané chyby povšimně někdo z bezprostředního okolí a mluvčího, který udělal chybu v zápětí opraví. Napadá mě příklad ze žívat. Na základní škole probíhá výuka českého jazyka, do výuky vstoupí téma letního tábora, kam se chystá celá třída. Žák zvedne ruku a hlasuje ve věci školního zájezdu. Ve svém projevu však udělá chybu a učitel ho okamžitě opraví. Žák místo *hlasuji* řekne *hlasuju* a učitel ho opraví, že se ve spisovné češtině říká i píše pouze *hlasuji*. Tedy pouze koncovka –i je pro danou situaci, berme v potaz, že probíhá výuka českého jazyka, přijatelná. Tímto jsem chtěl jen převést výše popsaný proces do reálného prostředí.

Pokud si člověk uvědomuje jakým způsobem se vyjadřuje ústně i jakým způsobem se vyjadřuje písemně, mohli bychom předpokládat, že je tedy schopen sebereflexe. Mohli bychom tvrdit, že se „běžný“ účastník komunikace „hlídá“ a dává pozor na to jakým způsobem se realizují jeho projevy a v případě „chyby“ se sám opraví. V tomto případě můžeme poukázat na skutečnost, že se jednalo o jednoduchý jazykový management konaný jednotlivcem. Na druhé straně může být jeho projev natolik zaměřený na obsah sdělení, že

vlastně formu svého projevu pocit'uje za okrajovou. Tento fakt jsem vyzozoroval při různých komunikačních situacích během rozličných společenských událostí.

Mnohdy je tolerována obecná čeština a určití lingvisté jsou pro, aby tyto nestandardní tvary byly v určité míře kodifikovány a mohly tedy, jako podpora normy současného jazyka, vejít v obecnou platnost. Je to určitě i otázka přibližování mluveného jazyka, jazyku spisovnému, neboli pronikání mluvenosti do spisovného jazyka. Četnost substandardních jazykových prvků je v dnešní době velmi častá, především u mladších generací. Díky technizace a „cyberizaci“ společnosti je tento vliv natolik silný, že vlastně četnost substandardních jazykových prvků v promluvě „revolučních ročníků“, mnohdy zásadním způsobem ovlivňuje srozumitelnost výpovědi. Samozřejmě to nelze říci globálně o všech mladých lidech, ale ani nelze tvrdit, že je to jev naprosto okrajový a málo vídaný.

2.3.2 Jednoduchý jazykový management v praxi

Jednoduchý jazykový management, pokud se k němu zaujme stanovisko synchronní a šetrný přístup, tím šetrným mám na mysli především fakt, že se přihlédne k širšímu kontextu dané jazykové situace. Pokud se nerozhoduje jen dle diachronního přístupu a pravidel již existujících, protože mnohdy mohou být tyto přístupy zastaralé a nefunkční, vidím to za správné z pohledu působení na jazykové chování. Například v českém prostředí je nejspíše jedním z hlavních úkolů jednoduchého jazykového managementu, starat se o jazykovou kulturu³⁰ a udržovat u mluvčích v povědomí schopnost rozlišit několik jazykových variet a přiřadit jim přiměřený funkční rámeček pro jejich užití. Nesmíme samozřejmě ani zapomenout na jednotlivé dialekty nebo minority a jejich jazykovou situaci.

Zde by bylo pravděpodobně vhodné uvést, že díky migraci obyvatelstva za práci, sebou lidé (z různých oblastí, např. ze Znojemska) přinašejí i jazyk, kterým předtím hovořili především v prostředí, kde bylo zvyklostí užívat dialekt. V případě Prahy nebo středních Čech je však považováno užívání dialektů za příznakové a nestandardní, ne však nespisovné. Mnohdy lidé z Moravy mluví a píšou spisovněji, nežli Pražané či Středočeši. Je tedy třeba brát zřetel na skutečnost, že jazyková varieta, kterou hovořil mluvčí běžně na Znojemsku, není v Praze přijímána za běžný/standardní. Měl by tedy mluvčí, aniž by to byla nutnost, protože mu to vlastně nemusí v komunikaci překážet, přizpůsobit svůj jazyk normě? Normě, která se uznává na daném území, kam se přestěhoval.

---

³⁰ Jazyková kultura ve významu v jakém ji postuloval Pražský lingvistický kroužek, Havránek, B.

Z určitého úhlu pohledu by se tedy mohlo také jednat o jednoduchý jazykový management. A to z toho pohledu, že by si při uvědomění své situace, mohl začít osvojovat obecnou češtinu, jenž má v novém prostředí funkci běžně přijmaného interdialektu. V praxi je totiž obecná čeština, interdialekt ve středočeském prostředí a možná nejen ve středočeském, mnohdy tolerována i ve formálních situacích. Tedy postupné osvojování jiné jazykové variety, aby se snáze přizpůsobil komunikačním situacím nového prostředí. Jsem tedy přesvědčen, že jedna z hlavních oblastí zájmu, které by se měla věnovat patřičná pozornost, je zjišťování stavu, který panuje v běžných komunikačních situacích, kdy je používána především obecná čeština na úkor spisovné češtiny. Tuto skutečnost nechci pozitivně nebo negativně hodnotit, spíše jsem chtěl vyjádřit obecnou potřebu, věnovat se těmto situacím, potažmo fungování jednoduchého jazykového managementu v praxi.

2.4 Organizovaný jazykový management

2.4.1 Popis a vymezení organizovaného jazykového managementu

Organizovaný jazykový management lze popsat jako záměrné ovlivňování jazykového chování mluvčích určitého jazyka (jazyků). Neděje se však na úrovni jednotlivce, ale jedná se převážně o skupiny lidí, například na státní, institucionální, nebo teritoriální úrovni. Ať už se jedná o problémy obyvatelů jednoho národnostního celku na určitém území, nebo o globální pojetí, a tedy o ovlivňování jazykového chování ve světovém měřítku, pracuje se v rámci organizovaného managementu se stejnou koncepcí a principy. Musíme však brát v potaz konkrétní jazykové situace a konkrétní problémy. Tím mám na mysli například anglický jazyk a jeho celosvětový vliv, který je vyústěním určitého organizovaného jazykového managementu a potažmo jazykové politiky mocností. Má celosvětový dopad a možná bychom mohli mluvit i o „jazykové globalizaci“. Jak bylo zmíněno v první kapitole, jazykový management se ve svém přístupu k problematice liší od jazykového plánování. V teoretické části bylo řečeno, jakým způsobem lze nahlížet na problematiku teorie jazykového managementu. Při výzkumu určitého materiálu se získané poznatky analyzují, a problémy se řeší na různých úrovních, zasahuje tedy do tohoto procesu více lidí, kteří zauímají svá stanoviska na základě společných koncepcí, a především v tomto tkví podstata organizovaného managementu. Větší počet lingvistů, odborníků zabývajících se jinými společenskými vědami, nebo laiků se zapojuje do organizovaného procesu. Na hodnocení poznatků a nalézání adekvátních řešení, se podílí v rámci spolupráce více lidí, než je tomu tak u jednoduchého managementu. Samozřejmě i implementace nápravných opatření probíhá za pomoci lingvistů, odborníků, institucí a státu. Z toho pohledu se jedná o promyšlenou a koncepční činnost, zacílenou na pozitivní ovlivnění jazykové praxe, jazykového chování mluvčích na určitém území.

2.4.2 Organizovaný jazykový management v praxi

Jeden z problémů, na kterém by se dala nastínit tato problematika v praxi, je všudepřítomný anglický jazyk. V úvodu bych ještě rád zmínil, že tuto tendenci vnímám jako přirozený následek změn, které v sociokulturním/socioekonomickém prostředí posledních dvaceti let v České republice nastaly. V současnosti by se tedy měl organizovaný jazykový management mimo jiné zajímat o problematiku, kterou přineslo uvolnění politických a

společenský norem po roce 1989. Hojně začal pronikat anglický jazyk do všech činností společnosti. Ať už se jedná o názvy funkcí, ve složité hierarchii zahraničních společností, nebo jen o používání módních slov nejen mladými lidmi, třeba slov ze šoubyznysu. Je to v zásadě pochopitelné, protože i ekonomika země se začala rozvíjet a přicházeli investoři z anglicky mluvících zemí. Rozvoj informačních technologií má určitě zásadní vliv na skutečnost, že angličtina je v současnosti „lingua franca”.

Vraťme se však k pronikání anglicismů do češtiny. Investoři v ČR investovali svůj kapitál a svůj jazyk přinesli jako určitou hodnotu. Prvky, především lexikální, postupně pronikají do českého jazyka, hlavně do obecné češtiny. Nechtěl bych vyvolávat debatu o potřebě puristických tendencí, avšak rozhodně bych tento jev nenechával na okraji lingvistických zájmů. V minulosti byly příklady českého jazyka v kontaktové varietě, třeba období před Národním obrozením, kdy byla čeština zahlcena lexikálními výrazy z němčiny.

Myslím, že by se měl určitě anglický jazyk vyučovat na základních školách, aby si lidé tento jazyk osvojili již na počátku svého vzdělávacího procesu. Ale měli by si právě tak i uvědomit odlišnost mateřského jazyka a druhého jazyka, který si osvojili. Mělo by být úkolem organizovaného jazykového managementu, najít kompromisní řešení, aby dnešní generace nemluvila za 15 let kontaktovou varietou jazyka, něčím mezi češtinou a angličtinou. Někomu může předchozí hypotéza připadat možná jako absurdní, vycházím však ze své zkušenosti, kdy i někteří moji vrstevníci používají mnoho anglických výpůjček ve svém běžném hovoru. Kdybych neovládal angličtinu na střední úrovni a nevyrůstal ve stejném sociokulturním prostředí jako oni, a nebyl tedy schopen domyslet si význam některých slov, mohl bych se ocitnout v situaci, kdy bych jim místy nerozuměl. Je to módní a používání anglicismů je u mládeže jaksi „in”. Anglický jazyk má celosvětové postavení jazyka číslo jedna, který z něj dělá v dnešní době „lingua franca”. Obklopuje téměř každého člověka, který je socializovaný a chce komunikovat s lidmi nejen ze svého bezprostředního okolí. Zajisté k tomu v dnešní době angličtinu potřebuje. Pokud tedy někdo chce navázat kontakt s lidmi z ostatních zemí a kontinentů musí si nejprve osvojit anglický jazyk. Velký vliv na frekvenci anglicismů mají masová média, televize a především internet. Bylo by pro společnost přínosné provést průzkum, který by se týkal pronikání anglicismů do různých jazykových variet, analyzovat výsledky a vyhodnotit je. Případně najít v rámci organizovaného jazykového managementu adekvátní řešení. Hojně užívání anglických slov v komunikátech by to nemuselo ovlivnit, ale alespoň by byl jev spozorován. Třeba by byl vytvořen plán, jakým způsobem se stavět k podobné problematice v budoucnosti.

3 FUNKCE JAZYKOVÉHO MANAGEMENTU

3.1 Rozdělení jazykového managementu podle cílů

3.1.1 Jazykový management na makrourovni - Státem řízená jazyková politika?

Vláda nemá přímé nástroje, kterými by měla možnost zasahovat do českého jazyka. Jazyková politika, jak vyplynulo z rozhovorů vedených v Ústavu pro jazyk český Akademie věd (dále ÚJČ AV), není přímo určována státem, náleží tedy tato funkce spíše renomovaným odborníkům z řad jazykovědců. Samozřejmě nějaké možnosti korigování jazyka k dispozici vláda České republiky má, především skrze Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT). V rámci výzkumných záměrů, které se uskutečňují za spolupůsobení výše zmíněných institucí, může Vláda České republiky (dále ČR) jistým způsobem ovlivňovat jazykovou situaci. Výzkumné záměry mají přesně daný čas na zpracování a jsou podporovány z veřejných prostředků. Tato finanční podpora má za následek i možnost „evaluace“ ze strany MŠMT. Tato spolupráce se v České republice neděje na základě direktivní jazykové politiky a příkazů, přičemž by MŠMT přímo určovalo jakým způsobem se mají lingvisté k jazyku chovat. Neurčují ani jakým způsobem o něj pečovat, na základě jakých měřítek ho mají hodnotit, či jak přistupovat k plánování jazyka. Jejich spolupráce se tedy realizuje na bázi multilaterálních dohod. Není tedy ani přímo určováno státem, jakou formou mají být vedeny instituce zabývající se jazykem. Problematiku jazykového výzkumu, záznam získaných poznatků a následné hledání jejich řešení tedy MŠMT nechává na odbornících a nezasahuje do těchto procesů. Nyní by bylo vhodné uvést názornou ukázkou, jakým způsobem ovlivňuje vláda ČR procesy týkající se českého jazyka. Ukázka je z usnesení Vlády ČR ze dne: 14. prosince 2005, č. 1622 o programu podpory českého kulturního dědictví v zahraničí na léta 2006 až 2010:

„Vláda schvaluje program podpory českého kulturního dědictví v zahraničí, obsažený v bodě II tohoto usnesení a zahrnující podporu krajských komunit v zahraničí, realizovanou prostřednictvím vzdělávacích programů, spolkových kulturních projektů, programů záchrany krajských škol, spolkových domů a dalšího českého kulturního dědictví v zahraničí a

prostřednictvím poskytování asistenční pomoci těmto komunitám, a dále zahrnující zabezpečení výuky českého jazyka a literatury v zahraničí.”³¹

Přesto, že se v těchto citacích jedná o výuku českého jazyka a literatury v zahraničí, může to sloužit jako názorná ukázka působení organizovaného jazykového managementu realizovaném na makro úrovni. Vláda formuluje své potřeby a cíle a zároveň prostředky, jimiž by mělo dojít k dosažení vytyčených cílů. V následující citaci je též zmiňován současný stav zahraničních lektorátů a počet lektorů, kteří by měli zajišťovat výuku po odborné stránce. Také je zde patrné, že tato usnesení má za úkol starat se o český jazyk, dalo by se i říci, že se jedná o kultivaci jazyka a udržení dostupnosti výuky českého jazyka pro Čechy žijící v zahraničí. Samozřejmě z této činnosti pramení i zajištění výuky pro cizince, kteří mají zájem o studium českého jazyka a literatury.

„Vláda souhlasí pro období let 2006 až 2010 s podporou stávajících 48 lektorátů českého jazyka a literatury v zahraničí, se zřizováním a obsazováním nových lektorátů v zahraničí a vysláním nejvýše 15 učitelů českého jazyka a literatury ročně, včetně jejich vybavení učebními materiály, jakož i s možností poskytovat jednorázové zásilky učebních materiálů těm institucím v zahraničí, kde je vyučován český jazyk pouze místními lektory/bohemisty a kde je tato forma podpory doporučena Ministerstvem zahraničních věcí České republiky, (...)”³²

3.1.2 Jazykový management na mikroúrovni

Zde bychom mohli dát do protikladu ke státním, vládním, ministerským zájmům právě zájmy jednotlivců, skupin, organizací, ústavů i institucí, které se vývojem a současným stavem jazyka zabývají. Přístup i konkrétní zájem těchto výše zmíněných skupin bude značně odlišný. A to především z pohledu interdisciplinární povahy tohoto lingvistického přístupu. Na straně jedné z pohledu státu a vlády půjde především o statusové plánování a ovlivňování vyučovacího jazyka základních škol. Nebo druh cizích jazyků, které se budou v rámci nějakého dlouhodobějšího plánu, vyučovat na základních školách. Zde do toho samozřejmě vstupuje otázka ekonomická s úzkým propojením na politickou sféru a její zájmy. Z pohledu mikroúrovně se bude jednat naopak o otázky korpusového plánování. Mohou to být

---

³¹ Vládní usnesení parlamentu České republiky ze dne: 14. prosince 2005, č. 1622 o programu podpory českého kulturního dědictví v zahraničí na léta 2006 až 2010. Dostupné z WWW: <http://kormoran.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/WebGovRes/9643B9FA3D6E7CCCC12571B6006BD6CB?OpenDocument> (přístup z 04.08.2010)

³² Vládní usnesení parlamentu České republiky ze dne: 14. prosince 2005, č. 1622 o programu podpory českého kulturního dědictví v zahraničí na léta 2006 až 2010. Dostupné z WWW: http://kormoran.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/WebGovRes/9643B9FA3D6E7CCCC12571B6006BD6CB?OpenDocument (přístup z 04.08.2010)

jednotlivci, pouze se o lingvistiku zajímající, nebo badatelé kteří lingvistice věnují veškerou svou pozornost. Dále do druhého typu náleží skupiny a organizace, pro které je charakteristický odborný zájem o lingvistickou problematiku. Na závěr jsou to instituce, které mají tradici a soustavně se o jazyk zajímají ve všech jeho podobách a z různých úhlů pohledu. Rozhodně však nesmíme opomenout důležitou roli běžných uživatelů jazyka včetně jejich problémů, se kterými se setkávají. Ať už se problémy týkají jazykového systému nebo přímo nějaké konkrétní jazykové situace, měli by mít vždy možnost dané jevy s někým konzultovat. Což je jednou z podstatných vlastností organizovaného jazykového managementu. Za pomoci týmové spolupráce pomáhat běžným uživatelům jazyka v jazykových otázkách rozmanitého charakteru.

3.2 Funkce jazykového managementu

3.2.1 Metodologie a sociolingvistický průzkum

Pro správné fungování organizovaného managementu je důležitá metodologie a zvolení správného způsobu zpracování a vyhodnocení získaných dat. Mnohdy vychází organizovaný management právě z poznatků jednoduchého managementu. Nalézání řešení se děje tedy na „vyšší úrovni“, a to mimo jiné i z toho důvodu, že úspěšná implementace opravných/korekčních plánů dosahuje úspěchu jen za účasti moci. Jedině moc (power), tedy stát nebo vláda, má možnost provést implementaci úspěšně. Jednou z metod jsou konverzační analýzy. Ideální by bylo, kdyby zvukové i obrazové aspekty přirozené interakce, byly zachyceny a jejich přepis byl detailně analyzován, jak tvrdí Marriott a Neustupný. Následující citace přibližuje problematiku metodologie:

„The essential requirement of the methodology used in the analysis of language management is that the measures devised at the level of organized management be based on the analysis of simple management. Therefore those methods which make it possible to analyze individual interactions are emphasized. Since its origin, the theory of LM has developed some of the findings of conversation analysis (particularly in the area of the analysis of correction sequences) as well as its methods. Ideally, both the audial and visual aspects of naturally occurring interactions should be captured (Marriott 1991, Neustupny 1996) and detailed transcripts of these interactions analyzed. However, since all stages of the management process are to be described (without being confined to the stage of implementation in the way conversation analysis is), the investigation of language

management employs methods which make it possible to deal also with noting, evaluation and the planning of adjustments, i.e. with phenomena from the mental field. In this respect, the method used most frequently is the so-called follow-up interview (Neustupný 1999).”³³

3.2.2 Společenská funkce jazykového managementu

Veškerých poznatků, kterých je díky jednoduchému nebo organizovanému jazykovému managementu dosaženo, mají celospolečenský dopad. Ovšem pouze za předpokladu elementární gramotnosti obyvatel a jejich ochoty zabývat se problémy, které je při komunikaci potkávají. Problémy, jenž při společenských činnostech vznikají, ať už se to týká gramatické oblasti, nebo oblasti mimogramatických komponentů (viz 1.3. Sociolingvistika a další lingvistické přístupy), většinou jde o problémy, které znesnadňují či znemožňují komunikaci mezi mluvčími. Pokud tedy mluvčí nedokáže své společenské záměry kvalitně a náležitě vyjádřit, nachází se v situaci, kdy tento fakt může pociťovat jako problém. Pokud to takto vnímá, je potřeba se tomuto problému věnovat a vyřešit ho, především v zájmu jeho společenského uplatnění. Dalo by se také říci, že jednotlivé společenské problémy s vazbou na lingvistickou problematiku, vznikají v určitém společenském kontextu. Tento kontext má podstatný vliv na druh problémů. Je tedy v praxi možné, že určité jazykové problémy mluvčích jsou řešeny jimi samotnými, nebo odborníky, kteří měli možnost neobvyklé jevy (například odchýlení od jazykové normy) spozorovat a zaujmout určité stanovisko. Každopádně se dá říci, že jazykové problémy vznikají ve společnosti, při rozličných každodenních činnostech, a za předpokladu účinně fungujícího jednoduchého nebo organizovaného jazykového managementu, se v opravené podobě vracejí zpátky do společnosti. To, jakým způsobem se k těmto regulačním aktivitám, které mají především pomáhat mluvčím, staví členové majoritní společnosti, je však otázka každého jednotlivce a jeho postoje k jazyku.

---

³³ NEKVAPIL, Jiří, 2006. From Language Planning to Language Management. In Perspectives of Sociolinguistics, *Sociolinguistica*, 20, International Yearbook of European Sociolinguistics, Tübingen: Niemeyer, s. 92-104.

3.2.3 Vzdělání a gramotnost obyvatelstva v České republice

Na základě dokumentu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ze dne 12.12.2005 lze konstatovat následující pozorování:

„Petra Buzková ve funkci ministryně školství, mládeže a tělovýchovy se v letech 2005 – 2008, za svého funkčního období, podílela na spolupráci a vzniku Národního plánu výuky jazyků. Mělo to vést ke zlepšení jazykové vybavenosti mluvčích a také ke zlepšení stavu celkové gramotnosti v České republice.“³⁴

Je nepochybně přínosné, že se touto formou vláda zabývá jazykovou situací v ČR a není jí lhostejná jazyková úroveň mluvčích. I když je dosti možné, že někteří lidé by samozřejmě mohli namítat, že by se jazyk neměl žádným způsobem korigovat a nechat ho žít vlastním životem. Dle mého názoru je třeba náležitým způsobem pečovat o jazyk a věnovat mu pozornost na různých úrovních. Především pokud mluvíme o jazyce spisovném, tedy jazyce, který má plnit funkci národní a nejprestižnější variety jazyka. Má své funkční spektrum dané svou formou a jeho používání ve formálních písemných projevech se vyžaduje, nikoliv přikazuje. Jazykový zákon v ČR neexistuje, mám na mysli podobu zákona, v jaké existuje na Slovensku.

3.2.4 Jazyková politika České republiky v letech 2005 - 2008

Na základě národního plánu výuky jazyků Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ze dne 12.12.2005, by mělo dojít ke zlepšení jazykové gramotnosti občanů ČR:

„Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy v nejbližší době předloží na jednání vlády Národní plán výuky cizích jazyků (dále Národní plán) s akčním plánem na období 2005 – 2008. Materiál vychází z programového prohlášení současné vlády, ve kterém je školství a vzdělávání považováno za jednu z priorit.“³⁵

„Praha, 12.12.05 – Jazyková politika České republiky vychází z jazykové politiky Rady Evropy a Evropské unie. V rámci ní byla realizována řada opatření směřujících ke zlepšení úrovně jazykového vzdělávání a naplnění cíle, aby každý občan Evropy byl schopen komunikovat alespoň ve dvou dalších jazycích kromě mateřského. Na podporu těchto cílů byl Komisí Evropské unie

---

³⁴ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy 12.12.2005. Národní plán výuky jazyků přispěje ke zlepšení jazykové gramotnosti občanů ČR. Dostupné z WWW: <http://www.syka.cz/narodni_plan.htm> přístup z 08.08.2010.

³⁵ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy 12.12.2005. Národní plán výuky jazyků přispěje ke zlepšení jazykové gramotnosti občanů ČR. Dostupné z WWW: <http://www.syka.cz/narodni_plan.htm> přístup z 08.08.2010.

vypracován akční plán pod názvem Podpora jazykového vzdělávání a jazykové rozmanitosti, na jehož základech byl koncipován i tento Národní plán. Jeho cílem je zlepšení jazykové vybavenosti občanů České republiky, aby dovedli porozumět a komunikovat v cizích jazycích.

Tento požadavek je v oblasti obsahu vzdělávání naplňován postupným vytvářením rámcových vzdělávacích programů pro jednotlivé obory vzdělávání. Vytvořeny a schváleny jsou již Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání a Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Všichni žáci v základním vzdělávání tak projdou výukou anglického jazyka. Počáteční vyučování anglického jazyka bude zaměřeno na zajištění návaznosti výuky angličtiny od mateřské školy po střední školu.

Volba druhého cizího jazyka se bude odvíjet od široké nabídky dalších jazyků (francouzština, ruština, italština, španělština a jiné.) V naší geografické situaci to znamená především jazyky sousedních států (němčina, polština), mezi nimiž může mít zvláštní postavení slovenština, která se dá zvládnout metodou „napříč předměty základní školy“ a spoluprací s mediálními institucemi. Proto není nutné ji zařazovat jako další cizí jazyk (je to však možné). Problematiku dostatečného počtu učitelů cizích jazyků by mělo vyřešit zvýšení počtu a rozmanitosti studijních programů fakult vzdělávajících učitele a přijímání většího počtu uchazečů, zejména do kombinované formy studia. Stávající učitelé budou mít příležitost se dále vzdělávat ve svém oboru podle nově připraveného „Rámcového plánu systému kurzů dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků pro cizí jazyky“.

Podstatou Národního plánu je jazyková výuka od předškolního věku až po celoživotní vzdělávání. V předkládaném materiálu jsou stanoveny tyto priority:

- 1) V souvislosti s navrhovanou koncepcí se postupně zvýší počet hodin cizích jazyků na 1. stupni základní školy. Na základní školu naváže výuka na středních školách, kde se zvýší počet hodin jazykové výuky v učebních plánech některých oborů.
- 2) V předškolním vzdělávání se předpokládá nepovinná výuka formou jazykové propedeutiky (jde o motivaci dětí k učení jazyků, seznámení se s cizím jazykem a kulturou). Výuka plynule navazuje v 1. ročníku základní školy s využitím metodického postupu „napříč předměty 1. stupně“ (zařazení výuky cizího jazyka v krátkých intervalech v hodinách ostatních vyučovacích předmětů).
- 3) Ke zlepšení jazykových znalostí a dovedností žáků vede výuka některých předmětů (úplně nebo částečně) v cizím jazyce.
- 4) Rozšíření výuky zmíněné v bodě 3 je podmíněno dostupností učitelů, kteří na požadované úrovni zvládají nejen jazyk, ale jsou i kvalifikovanými učiteli nejazykových předmětů. Počet takových učitelů může významně ovlivnit zejména zavedení takových studijních oborů do programů vysokých škol připravujících učitele, které na výuku tohoto typu budou připravovat.

Zařazení disciplíny „didaktika cizích jazyků“ mezi vědní disciplíny, v nichž je možno dosáhnout doktorského titulu, habilitace a profesury, je podmínkou rozvoje tohoto oboru vzdělávání.

5) Podpora celoživotního vzdělávání dospělých např. vytvořením Národního jazykového portálu, Evropského jazykového portfolia, využitím tzv. jazykových poukázek. Všechny jmenované aktivity akčního plánu byly posouzeny podle naléhavosti a podle náročnosti na finanční zajištění a byly rozděleny do 3 kategorií pro další léta:

I. kategorie: prioritní aktivity realizovatelné pouze při navýšení rozpočtu MŠMT

II. kategorie: úkoly realizovatelné v rámci rozpočtu MŠMT

III. kategorie: aktivity realizovatelné z Evropského sociálního fondu, případně při navýšení rozpočtu MŠMT, pomocí sponzoringu apod. v následujícím programovacím období.

V roce 2006 je první prioritou akčního plánu MŠMT navýšení učebního plánu o tři vyučovací hodiny cizího jazyka na 1. stupni základní školy. Na pokrytí nákladů realizace tohoto kroku bude ministryně Petra Buzková žádat ministra financí o navýšení rozpočtu kapitoly MŠMT pro rok 2006 minimálně o částku 171 milionů Kč. Druhou prioritou je pak podpora dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků 1. stupně. Realizaci tohoto úkolu je MŠMT schopno zabezpečit prostředky na plánované rozvojové programy z rozpočtu své kapitoly.”³⁶

3.2.5 Důležitost výsledků jazykového managementu ve vzdělávání, školství

Veškeré poznatky, které se díky práci lingvistů a odborníků z jiných oblastí společenských věd, dostanou zpět do společnosti, mají bezesporu pozitivní poslání. Mají pomáhat jazykové situaci i konkrétním mluvčím. Nevím, do jaké míry lze aplikovat poznatky na dospělé mluvčí, avšak jsem přesvědčen, že u mladé generace a mládeže obecně, by to zásadní vliv mít mohlo. Je důležité, že jejich osobnosti ještě nejsou zformované a vzdělávacím procesem zrovna procházejí. Proto veškeré poznatky získané v rámci jednoduchého a organizovaného managementu, lze za jistých okolností úspěšně aplikovat na tyto mluvčí. V rámci základního školství by se zajisté dalo pracovat s výsledky organizovaného managementu a na základě těchto poznatků, upravovat výukové osnovy, nebo obsah a rozsah jednotlivých vyučovaných předmětů. Je tedy důležité, výsledky práce lingvistů správným způsobem implementovat do vzdělávacího systému. Zajisté to pomůže

---

³⁶ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy 12.12.2005. Národní plán výuky jazyků přispěje ke zlepšení jazykové gramotnosti občanů ČR. Dostupné z WWW: <http://www.syka.cz/narodni_plan.htm> přístup z 07.08.2010.

jazykovým znalostem mládeže a doufejme, že se i v rámci středního školství najdou implementační řešení získaných poznatků.

3.2.6 Jazyková kompetence a potřeba elementární gramotnosti

Člověk by měl již od svého útlého dětství mít možnost dostat se svobodně k informacím různého charakteru. Nejprve v rámci rodiny a ve velmi raných stádiích lidské existence, kdy vlastně vnímá jen zvuky, posunky, mimiku a gestikulaci. Také citoslovce různého charakteru jsou častým dorozumívacím prostředkem v tomto období. Poté když je schopen artikulace několika prvních písmen a slov, si ještě člověk rozhodně neuvědomuje, že podobná schopnost bude v jeho budoucím životě činností, skrze kterou prožije celý svůj život. Každopádně se bude muset přizpůsobit nějakému jazykovému prostředí a daný jazyk si osvojit. Elementární důležitost bude mít etnický původ rodičů a sociokulturní prostředí, ve kterém se měli možnost socializovat, případně získat vzdělání. Tento základní předpoklad, tato „determinovanost“ samozřejmě nemůže novorozence nikterak ovlivnit, v dalších etapách svého života už však bude mít možnost se jistým způsobem postavit k jazykové otázce. Identifikovat se skrze jazyk s nějakým sociálním prostředím, dát tím najevo příslušnost k některému etniku, národu, skupině. Za všech okolností bude muset jistý jazyk používat a rozvíjet svou gramotnost. Nejčastěji je to mateřský jazyk rodičů, jazyk vernakulární (*mother tongue*).³⁷

Pokud jsou oba rodiče ze stejného etnického/kulturního/sociálního prostředí a užívají stejného jazyka, tak bude dítě s největší pravděpodobností vychovááno pouze jednojazyčně. Je však důležité zamyslet se nad případem, kdy každý z rodičů je z jiného etnického/kulturního/sociálního prostředí a neuvívají stejného jazyka. V tomto případě je totiž situace naprosto odlišného charakteru. V těchto případech je dítě s největší pravděpodobností vychovááno dvojjazyčně.

---

³⁷ A first language (also native language, arterial language, L1, or mother tongue) is the language a person has learned from birth or speaks the best, and is often the basis for sociolinguistic identity. Dostupné z WWW: http://en.wikipedia.org/wiki/First_language přístup z 07.08.2010.

4 JAZYKOVÉ ÚSTAVY JAKO INSTANCE

4.1 Jeden možný pohled na obecné problémy, které řeší jazykové instance organizovaného managementu

Svůj výzkum zahájím v Praze, v českém prostředí a tedy v Ústavu pro jazyk český Akademie věd, konkrétně se zaměřím na oddělení jazykové kultury a jazykovou poradnu. Myslím, že je vhodné se zaměřit především na spisovný jazyk a jazyk obecně český. Dále se hodlám zeptat na otázky ohledně současných jazykových jevů, stavu současné jazykové kultury, jestli funguje v praxi na nějaké úrovni jazykové plánování atp. V dnešní době je u odborné lingvistické veřejnosti mnoho vehementně diskutovaných témat a určitě lze nalézt i hojný počet hodnotících hledisek, zajímavé může být hodnocení jednotlivých vrstev³⁸ nebo variet³⁹ jazyka, záleží na terminologii, která je užívána.

Bohuslav Havránek⁴⁰ takto vymezuje obecný jazyk český:

„Obecnou češtinou tedy rozumím interdialekt (lidovou koiné), tj. lidové nářečí české bez přesného místního vymezení. Místo její jazykové struktury – v rámci hierarchicky seskupeného strukturálního celku národního jazyka – je zřetelně vymezeno, zejména znaky v soustavě fonologické (v plánu zvukovém), zčásti i v morfologické výstavbě (zjednodušené).“⁴¹

Velmi aktuální je potřeba zhodnotit, zda současný spisovný český jazyk, plní svou funkci národní a nejprestižnější jazykové variety. Vzniká totiž mnoho komunikačních situací, kdy je oslabováno funkční spektrum spisovného jazyka. Je mnoho formálních situací, kdy je

---

³⁸ Vrstva jazyka je zde míněna jako jedna z funkčních vrstev národního jazyka, ve smyslu členění Bohuslava Havránka. (B. Havránek, *Studie o spisovném jazyce*, ČSAV, Praha 1963, s. 62)

³⁹ Já budu ve své práci používat termín jazyková varieta ve smyslu: Varieta (lingvistika) – verze (útvary) jazyka se speciální komunikační funkcí; daná teritoriálně, sociálně nebo funkčně (např. dialekt, standardní/spisovný jazyk, pidžin, slang). Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Varieta>> přístup z 08.07.2010

⁴⁰ Havránek, Bohuslav (30.1.1893 Praha - 2.3.1978 Praha), český jazykovědec, slavista, rusista a bohemista, dialektolog; profesor na Masarykově univerzitě v Brně a na Karlově univerzitě v Praze, rektor Vysoké školy ruského jazyka a literatury, předseda Československého komitétu slavistů, člen Pražského lingvistického kroužku, redaktor jazykovědných časopisů – *Slova a slovesnosti* (v roce 1935 její zakladatel), *Naši řeči* (1949-1952), *Slavie a Byzantinoslavie*, podílel se také na redakci *Příručního slovníku jazyka českého*, *Slovníku spisovného jazyka českého I-IV*, *Slovníku jazyka staroslověnského*, *Staročeského slovníku* a *Velkého rusko-český slovníku*, byl redaktorem edicí v Národní knihovně a v Knihovně klasiků, (...). Dostupné z WWW: <<http://kcjl.modry.cz/studenti/slovník/Havranek%20Bohuslav.doc>> přístup z 2010.

⁴¹ HAVRÁNEK, Bohuslav, 1963. *Studie o spisovném jazyce*, ČSAV, Praha. s. 65.

pro nevědomost, neznalost kodifikace, nebo pro neschopnost vnímat úzus a přizpůsobit komunikát těmto okolnostem, používána obecná čeština. Zda je to dobře, či špatně, je věcí subjektivního hodnocení. Tento fakt může některým lidem vadit, jiní ho mohou přehlížet s klidným svědomím, a někteří to zase mohou považovat za naprosto přirozený a pozitivní vývoj českého jazyka. Jazyka, který je živý a tudíž do něj vstupují běžné uzuální prvky. Nemá tedy, z „jejich“ pohledu, cenu dbát na přílišnou strnulost a zásadní používání pouze spisovných jazykových prvků ve formální komunikaci. Zde se nabízí otázka, zdali člověk má povědomí o jazykové kultuře, je-li ochoten a schopen se touto otázkou vůbec zabývat, nebo upřednostňuje pouze sdělení na úkor formy. K hodnocení těchto jevů by bylo potřeba zásadních informací z mnoha empirických výzkumů a i tak by mohl člověk sklouznout ke globalizování jevů, aplikaci konkrétních vlastností jednotlivců na širší okruh lidí. V podstatě je to věc každého jediného člověka, jaké prostředky a jaký obsah zvolí ke svému sebevyjádření. Může překročit nebo porušit normu, ale když ji vlastně nezná a nemá o ní povědomí, tak se tím určitě nebude zabývat. Zde by bylo možná vhodné říci, že právě tímto, že nemá povědomí o normě a kodifikaci, tak se vlastně neděje přirozená sebereflexe a tedy ani jednoduchý jazykový management. Právě proto je možná potřeba organizovaného jazykového managementu, který by mohl zastat roli zasvěceného a poučeného „informátora“ a člověku *pomoci* v jazykových otázkách. Je důležité zdůraznit význam slova *pomoci*, chtěl bych tím upozornit na to, že by se nemělo „přikazovat, nakazovat, zakazovat“, nýbrž pomoci a poradit.

Tyto dvě činnosti jsou z mého pohledu v organizovaném jazykovém managementu důležité z pohledu lepší gramotnosti u širší veřejnosti. Myslím si, že je potřeba lidem informaci zprostředkovat v co nejpohodlnější formě. I z tohoto pohledu mě zajímá práce v jazykových poradnách a jejich internetová prezentace. Je to vlastně cesta, kterou se může člověk tak snadno dostat k informaci, že to v něm vyvolá pravděpodobně větší zájem se občas informovat ohledně jazykových problémů. Nechci zobecňovat a tudíž negativně nebo pozitivně hodnotit jazykové chování nekonkrétních lidí. Spíše si myslím, že je potřeba změny pozorovat a snažit se o pochopení nových tendencí v širších souvislostech. Jen tehdy k nim je lingvista a společnost schopna zaujmout stanovisko, které jazyk posune dále, nazírat na problematiku inovačně a zabývat se živými prvky, které do jazyka vstupují, nebo už se v něm zabydlely, tedy jsou v jazyce. Zde si myslím, že je příhodné uvést názor profesora Čermáka:

„Poznání a studium jazykové variantnosti přímo souvisí s poznáním jejího reálného, dokumentovaného úzu a funkce. Patří sem mnoho různých typů, a nejen ty, kterých si všimla dosavadní kodifikace. Zásadní důležitost tu má ovšem i řešení zcela širokých otázek, jakou je

např. životnost některých jevů, tak drahých spisovným gramatikům, jako je přechodník: Užívá se tu a tam (a bez korekčního zásahu často špatně) proto, že jsme se ho uměle ve škole museli naučit, i když jsme ho nezažili, nebo skutečně žije? O něm a mnoha dalších formách lze připomenout stále aktuální de Saussurovu poznámku o tom, že živé je v jazyce to, co je skutečně vycitřováno: Mýlil se v případě češtiny de Saussure, anebo jsme zde potichu přestali respektovat rozdíl diachronie a synchronie?⁴²

4.2 Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky

4.2.1 Historie Ústavu pro jazyk český

Dějiny Ústavu jsem převzal z oficiálních internetových stránek ÚJČ AV. Mimo jiné i z toho důvodu, že bych vlastně parafrázoval různé texty velmi podobného obsahu. Ve výsledku bych ovšem došel ke stejným faktům, jako nabízí jejich oficiální stránky. Proto jsem se rozhodl pro převzetí jejich textů, přičemž samozřejmě uvedu původ textu a pramen, jakým způsobem jsem se k těmto informacím dostal.

„Pro historii Ústavu pro jazyk český je zásadní rok 1891, kdy byla založena vrcholná domácí badatelská instituce – Česká akademie věd a umění. Základním úkolem Akademie byla v souladu se zaměřením obdobných institucí ve světě příprava velkého výkladového slovníku národního jazyka. Roku 1906 podal univ. prof. F. Pastrnek spolu s předním lexikografem F. Š. Kottem a univ. prof. J. Zubatým návrh na zahájení přípravných prací na slovníku. K posouzení návrhu byla vytvořena komise III. třídy Akademie, jejíž snažení vyvrcholilo v roce 1911 založením nejstaršího akademického pracoviště – Kanceláře Slovníku jazyka českého. Ta okamžitě přikročila k sběru lexikálního materiálu pro Příruční slovník jazyka českého, který začal v sešitech vycházet v roce 1935 a byl dokončen svým devátým svazkem v r. 1957.

Po konci 2. světové války byla Kancelář přeměněna na ústav, jehož úkoly byly rozšířeny o zkoumání českých nářečí, dějin češtiny a o problematiku současného spisovného jazyka. Tak vznikl v r. 1946 Ústav pro jazyk český, jehož prvním ředitelem se stal vedoucí někdejší Kanceláře A. Získal. Koncem roku 1952 bylo na brněnském pracovišti ústavu založeno dialektologické oddělení a na popud V. Machka i oddělení etymologické. Po vzniku

---

⁴² ČERMÁK, František, 1996. Obecná a spisovná čeština: Poměr, funkce a metodologie, In *Spisovnost a nespisovnost dnes*, Sb. prací Ped. Fakulty MU v Brně, sv. 133, ř. jaz. a lit. č. 27, ed. R. Šrámek, Brno, 14 – 18.

Československé akademie věd v r. 1952 byl Ústav pro jazyk český začleněn do její struktury a stal se jedním z jejích základních pracovišť. Funkci ředitele vykonával jeden ze zakladatelů Pražského lingvistického kroužku prof. Bohuslav Havránek (do r. 1965). V čele ústavu se vystřídala řada předních představitelů domácí lingvistiky (F. Daneš, M. Dokulil, K. Horálek, J. Petr, po r. 1989 se vrátil do funkce ředitele prof. F. Daneš, v letech 1994–2002 byl jeho nástupcem prof. J. Kraus). Od r. 1992 je Ústav pro jazyk český součástí nově transformované Akademie věd České republiky. Od r. 2003 je ředitelem ústavu K. Oliva.⁴³

4.2.2 Ústav pro jazyk český v současnosti

„Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, v. v. i., je pracovištěm, v němž je soustředěn základní i aplikovaný výzkum současné češtiny a jejího vývoje od středověku. Výzkum je zaměřen jak na psanou češtinu spisovnou, tak na češtinu mluvenou ve všech jejích spisovných i nespisovných podobách, tedy v její územní a sociální diferenciaci. Součástí výzkumu jsou i teoretické otázky obecné jazykovědy, jazykové kultury, stylistiky, obecné teorie komunikace a kontrastivní (srovnávací) a kontaktné lingvistiky. Výsledky výzkumu jsou aplikovány při tvorbě slovníků (slovníky nových slov, nářeční slovníky, slovníky vlastních jmen, slovník etymologický a slovník staročeský), jazykových atlasů, gramatik, pravidel pravopisu a popularizačních příruček pro veřejnost.

Materiálovou základnou pro práci ústavu jsou jednak bohaté lístkové archivy založené koncem 19. a počátkem 20. století, archiv vlastních jmen pak v 60. letech 20. století, které jsou majetkem ústavu, jednak počítačový *Český národní korpus*, spravovaný na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Významným zdrojem poznání současné mluvené češtiny jsou fonotéky a videotéky a na nich založené psané záznamy mluvené řeči, soustavně budované v ústavu od devadesátých let 20. století.

Významnou složkou činnosti ústavu je služba veřejnosti. Je to především *činnost poradenská*. Spočívá zejména v telefonickém a písemném zodpovídání jazykových dotazů široké veřejnosti. Další složkou poradenské a popularizační činnosti ústavu je spolupráce s rozhlasem a televizí při tvorbě pořadů o češtině a spolupráce s řadou deníků a periodik, v nichž jsou pravidelně otiskovány „jazykové koutky“ na nejrůznější zajímavá a aktuální témata.

---

⁴³ Historie Ústavu pro jazyk český AV. Dostupné z WWW:
<<http://www.ujc.cas.cz/oddeleni/index.php?page=dejiny>> přístup z 06.08.2010.

Ústav vydává pět vědeckých časopisů (Slovo a slovesnost, Naše řeč, Linguistica Pragensia, Časopis pro moderní filologii, Acta onomastica), z nichž u dvou přiblížím jejich zaměření.⁴⁴

ÚJČ AV jsem při zjišťování informací navštívil jako první. Zajímal jsem se především o stav a úroveň spisovného jazyka a o vlivy, které na něj každodenně působí. Mám na mysli každodenní jazykové situace, kdy je člověk konfrontován s několika vrstvami jazyka. Zaměřím se na vztah jazyka spisovného a jazyka obecně českého. Převážná většina běžných dorozumívacích situací a kontaktů v rámci lidské společnosti, se realizuje každodenně v ústní podobě. Zákonitě to musí ovlivnit jazyk psaného projevu. Je tedy tento jev důležité chápat v kontextu obou jazykových variet. Je pochopitelné, že při takto častém vzájemném kontaktu, vzniká jazyková varieta, která má prvky z obou variet. Napadá mě příklad, na kterém bych chtěl ukázat, že slovo z gramatického pohledu funkční, nemusí být přijímáno z jiných důvodů. Spisovný výraz „příkop“ jsem slyšel mnohokrát ve svém okolí v podobě obecně české „pangejt“, a když tento obecně český výraz použijeme v genitivu, tedy „do pangejtu“, přebírá nesporně gramatický prvek, tedy koncovku genitivu –u ze spisovného jazyka. Slova příkop i pangejt jsou neživotná maskulina a skloňují se podle vzoru hrad. Brání tedy slovu „pangejt“ pouze forma fonetická nebo grafická, v tom, aby byl vnímáno veřejností jako přijatelné? Dle analogie je „tvořeno správně“, ale něco je nejspíše „tvořeno špatně“, když je toto slovo nevyhovující pro kodifikování. Zde by se zajisté při zachování objektivnosti měl brát i zřetel k frekvenci daného slova, v našem případě slova pangejt, je-li vůbec tak hojně používáno a vzniká tedy potřeba slovu věnovat pozornost? Je to vždy závislé na subjektivním posouzení člověka, jakým způsobem dané jevy hodnotí. Tedy v případě, pokud nějaké odchylky od toho, co má ve svém povědomí uložené jako „normální“, vůbec zaznamená. Nedá se s přesností říci, že pokud jeden člověk bude považovat určitý jev za „nezvyklý, chybný nebo zvláštní“, ten druhý to zákonitě musí pocítovat či hodnotit stejným způsobem. Nyní bych tedy přistoupil k představení tématických okruhů, které budou kostrou dotazů směřovaných k pracovníkům jazykových institucí.

---

⁴⁴ Současný stav Ústavu pro jazyk český AV. Dostupné z WWW:

<<http://www.ujc.cas.cz/oddeleni/index.php?page=index>> přístup z 06.08.2010.

4.2.3 Tématické okruhy výzkumných dotazů ÚJČ AV

Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky,

Oddělení jazykové kultury a jazyková poradna.

JAZYKOVÁ ČÁST

- Jaký je současný stav spisovného jazyka, jazykové kultury.
- Současný stav - úzus, norma, kodifikace.
- Současné jazykové vývojové tendence.
- Rozsah pronikání obecné češtiny do spisovného jazyka.
- Vztah spisovného jazyka s ostatními varietami.
- Metodologie.

PŮSOBENÍ STÁTU NA JAZYK

- Současná jazyková politika ČR.
- Zasahování státu do jazykového plánování. Spolupráce s ÚJČ AV.
- Světové jazyky a jejich výuka na základních školách.

ORGANIZOVANÝ JAZYKOVÝ MANAGEMENT

- Přístup ÚJČ AV k organizovanému jazykovému managementu.
- Jazykový management na makro úrovni/mikro úrovni.
- Konkrétní činnosti ÚJČ AV.
- Kurzy pořádané ÚJČ AV.
- Nový fenomén, internetové poradenství v jazykové oblasti.
- Tištěné materiály.
- Televizní pořad - O češtině. ÚJČ AV ve spolupráci s panem Cibulkou z ČT.
- Pořádání přednášek, konferencí.
- Spolupráce s lingvisty z ostatních zemí. Současné tendence.
- Spolupráce mezi Ministerstvem školství a ÚJČ AV.
- Vstup do Evropské unie. Požadavky na znalosti, jednotný jazykový rámec.

- Státní maturita. Požadavky na znalosti českého jazyka a literatury. Požadavky na znalost cizích jazyků.
- Jazykové problémy, jejich analýza a nalézání řešení v rámci ÚJČ AV.

SPOLEČENSKÉ SOUVISLOSTI

- Společenské vlivy působící na jazyk a uživatele jazyka. (sociokulturní, politické)
- Výzkumná činnost, analýza získaných poznatků a jejich aplikace.
- Ekonomika. Její vliv na vývoj jazyka po roce 1989.
- Ekonomický rámec ÚJČ AV. Financování, granty.
- Demokratizace jazyka.

4.2.4 Výběr z upřesněných výzkumných dotazů včetně odpovědí

Jakou funkci má současný spisovný český jazyk, jeho úloha mezi ostatními varietami?

Jaká je vnímána tendence pronikání obecné češtiny do formálních projevů?

V časopisech Naše řeč, dále v časopise Slovo a slovesnost a v neposlední řadě také v časopise Český jazyk a literatura se vedou široké diskuze o tom, zdali je mají vstupovat obecně české tvary do spisovného jazyka, nebo se také polemizuje o existenci jedné kodifikace nebo dvou kodifikací pro český jazyk. Paní doktorka Svobodová z ÚJČ AV ČR při společné diskusi metaforicky naznačila situaci, která panuje mezi současnou lingvistickou odbornou veřejností.

„Zjednodušeně řečeno existují, ale opravdu jenom hrubě zjednodušeno, existují dva tábory, myslím si, že většinový tábor je ten, který tvrdí, aby současný spisovný český jazyk byl zachován, aby nebyli pospisovněny obecně české prvky. A pak je druhá skupina lingvistů, která je ochotna připustit, aby byly tyto tvary kodifikovány, tudíž uznat je za spisovné.“ (příloha č. 1)

Stanovisko poradny k těmto dotazům zní takto:

„Spisovná čeština pořád zůstává, drží si pozici toho nejprestižnějšího jazykového útvaru, alespoň z toho dotazového materiálu, nemůžeme říct, že bychom pozorovali nějaký výrazný tlak na to, aby byly přijaty tvary obecně české nebo nářeční. Vyskytly se ojediněle názory, zrovna v nedávné diskuzi, proč nejsou pospisovněny některé moravské tvary, ale to je taky tak jeden dotaz do roka. Ale nedá se říci, že bychom tady v Ústavu, v poradně, pocíťovali, že to ovlivnění těmi substandardními útvary nebo nespisovnými útvary, bylo natolik závažné, že by bylo potřeba ty tvary do spisovného jazyka přejímat, to určitě ne.“ (příloha č. 1)

Naopak Česká televize, ve které pracuje lingvista Petr Vybíral, který patří právě do té skupiny, která je pro, aby některé ty tvary obecně české byly kodifikovány, tak prosazuje v televizi některé jednotlivé tvary a argumentuje tím, že spisovná čeština je málo mluvná. Chce, aby byl jazyk mluvnější, takže se objevují tvary, které sice jsou hodnoceny jako spisovné, ale jako hovorové, to znamená, že patří do méně oficiálních projevů. V televizi se objevují tvary jako třeba policisti, extremisti, komunisti a spoustu lidí to irituje a píšou jim, rozčilují se a chtějí, aby učinili nápravu. Tam je to prosazení vlastně čistě mechanické. Vychází se z toho, že je to hovorová čeština a tedy spisovná, tudíž přijatelná, jenomže úplně se prý opomíjí norma. Jsou to hovorové tvary a neznámá to tedy, že jsou tím pádem bezvýhradně přijatelné v takovém žánru jako je televizní zpravodajství.

„Možná až budete koukat do diskusí v *Naši řeči* a možná by bylo dobré kouknout taky do *Češtiny na přelomu tisíciletí* a do souborných prací. Tam je taky dost o stavu současného spisovného jazyka. Ještě je taky dobrý sborník *Spisovnost a nespisovnost* z roku 2004, z té konference brněnské, tam je to taky dobře vidět.” (příloha č. 1)

„A tam taky asi dobře vyčtete mezi řádky, že se možná dá říct, že ta spisovná čeština si pořád drží pozici toho nejprestižnějšího útvaru, ale možná, ale teď to říkám jako intuitivně, to co se dá vyčíst mezi řádky z těch referátů, že se možná trochu oslabuje to její funkční spektrum, možná, že ubývá těch situací, ve kterých máme pocit, že bychom měli používat spisovný jazyk, ale v těch neoficiálnějších nadále trvá taková ta noremnost užití spisovného jazyka. Takže možná jenom přibývá méně oficiálních žánrů, nebo sílí ten pocit, že některé komunikační situace, hlavně tedy v médiích je to vidět, nemusíme ztvárňovat tím výlučně spisovným jazykem, ale pořád to neznámá, že by ta spisovná čeština nějak ustupovala z těch svých neoficiálnějších pozic. To se nedá říci.” (příloha č. 1)

Nyní by bylo dobré uvést, že ÚJČ AV nepracuje s pojmem jazykový management, jak jsem byl upozorněn při rozhovoru. Vychází především z postulátu Pražského lingvistického kroužku a pracuje s pojmy jazykové kultury, normy, úzu a kodifikace. Aby nedošlo k nedorozumění, je potřeba před pokračováním rozboru upozornit na tuto skutečnost. Jednotlivé činnosti Ústavu pro jazyk český se však ve své podstatě zabývají jazykovým managementem, i když o své práci nehovoří jako o činnostech plánovacích, či managementových. Je však patrné, že se jazyková poradna setkává s problémy, které pocítují mluvčí jazyka a hledají jejich řešení. Zjišťování problémů a jejich následné řešení je tedy každodenní činností Jazykové poradny ÚJČ AV a tato činnost má výrazné prvky organizovaného jazykového managementu. Zde upozorňuje pan magistr Prošek, že: „Jazykový management a jazykové plánování je spíše koncept zahraniční, ono je to široké a dá se to určitě i vztáhnout na jazykovou kulturu.”

Jakým způsobem vnímá Ústav pro jazyk český lingvistický odkaz Viléma Mathesia, myšlenku „pružné stability“ spisovného jazyka?

Dle slov doktorky Svobodové: „Je to trošku problematické, když se dělala pravidla z roku 1993, ona se začala připravovat ke konci osmdesátých let, nebo v polovině osmdesátých let, tak se pochopitelně s touto Mathesiovou myšlenkou počítalo a i se aplikovala u některých příkladů. Prostě ten jazyk není tak přímočarý jako bychom si přáli.” (příloha č. 1) I když jde o nějakou obecnější tendenci, existují dle vyjádření paní doktorky, třeba konkrétní slova, konkrétní tvary, kde se ta tendence neprosadí. Pan magistr Prošek potvrzuje svou následující myšlenkou předchozí věty své kolegyně:

„Myslím, že tady v poradně můžeme klidně potvrdit to, že s pružnou stabilitou určitě pracujeme, nepředpokládáme, že vydáme kodifikaci a potom zcela neměnně budeme trvat na věcech, které, jak teda říká Mathesius, se v tom jazyce přežili a považují se za nefunkční a byli nahrazeni jinými. S tím mi tady pracujeme neustále. Dennodenně se vlastně potýkáme s tím, že vidíme, že některé věci v kodifikaci nejsou úplně šťastně vysvětleny nebo se přežívají v praxi atd. Ale já si myslím, že obzvláště tedy v té jazykové kultuře je jedno velké nebezpečí a to je taková současná jakoby uzualizace by se dalo říci. Že se skutečně strašně moc kouká na to co se používá a opomíjí se ten rozměr axiologický, tudíž ta otázka jestli to, co se skutečně hojně užívá je natolik hodnotné, abychom to přijali jenom proto, že se to používá.” (příloha č. 1)

„Když se podíváme do korpusu, tak tam najdeme spousta hyperkorektních tvarů dvěma a je tedy otázka jestli to přijmeme jenom proto, že je to uzuální. Jako by se zdálo vyplívat z některých současných konceptů jazykové kultury. Myslím si, že tady by bylo ještě potřeba odpovědět na otázku do jaké míry chceme být vyloženě uzuální a do jaké míry chceme být hodnotový. To v té jazykové kultuře vždy asi bylo a je.” (příloha č. 1)

Zhruba v tomto smyslu pracují s výše zmíněnými termíny v oddělení Jazykové kultury, konkrétně pracovníci jazykové poradny. „My samozřejmě vidíme, kde má ta kodifikace slabá místa a proto právě zvažujeme, jestli je vhodné třeba i doporučit něco, co s kodifikací ne úplně souhlasí nebo to není dobré, proč a z jakého důvodu, vedeme tady o tom diskuze.” (příloha č. 1) Koncept „pružné stability“, jak o něm hovoří Bohuslav Havránek, tedy určitě žije v praxi Jazykové poradny ÚJČ AV a pracuje se s ním, jak bylo zmíněno při osobním rozhovoru s doktorkou Svobodovou a magistrem Proškem.

Dalo by se říci, že je obecná čeština interdialekt na území středních Čech a částečně i v okolních regionech?

V případě tohoto dotazu jsem byl odkázán na Dialektologické oddělení, které sídlí v Brně. Tato práce se zabývá činnostmi, které se bezprostředně dotýkají práce jazykových

poraden a z toho důvodu byl položen i tento dotaz. Přesto, že se na tuto problematiku nespécializují, poskytli mi své názory, pramenící z materiálů, se kterým se setkávají při své činnosti. Zmiňují, že jejich obrázek je daný tím, že se na ně obracejí převážně lidé, kteří chtějí psát spisovným jazykem. Mají naprosto okrajové procento dotazů, ve kterých by se lidé ptali na obecnou češtinu, v tom smyslu, že by si nevěděli rady, jak se něco obecně česky řekne, jak se šíří atd. Obracejí se na ně hlavně lidé, kteří píšou nějaký spisovný komunikát a nejsou si jisti správností určitého tvaru. U územního rozšíření obecné češtiny tedy i oni vycházejí z jednotlivých odborných příspěvků a Českého jazykového atlasu. Už samotný fakt, že jsou jazyková poradna, filtruje dotazy, které na ně směřují a dostávají tedy hlavně dotazy týkající se spisovné češtiny.

Jaká je současná jazyková politika ČR? Vychází tato politika z Ústavu pro jazyk český? Kodifikace a její dodržování?

Neexistuje žádný jazykový zákon, který by jazykovou politiku přímo určoval. Pokud jde o samotnou kodifikaci, tak ta se již od 30. let 20. století chápe jako doporučení a nikoliv jako preskripce a tudíž závazná je pouze v případě povinné školní jazykové výchovy, pro ostatní uživatele má jenom ráz doporučení. Takže by se dalo říci, že z tohoto pohledu do těchto věcí stát nezasahuje. Poslední kodifikace většího rázu byla provedena v roce 1993 a dle vědomí paní doktorky Svobodové do toho stát také nezasahoval. Tedy, zdali může být určitý tvar kodifikován nebo ne, neurčuje stát a je toto rozhodnutí ponecháno na jazykovědcích.

Kdo určuje jaké cizí jazyky se budou vyučovat na základních školách?

Tyto věci rozhodně Ústav pro jazyk český neurčuje a je to ryze záležitostí Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Tato otázka se tedy týká spíše společenských i politických rozhodnutí a státoprávních otázek.

Jakým způsobem spolupracuje Ústav pro jazyk český a Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy?

Zde byla odpověď jednoznačná, jak od paní doktorky Svobodové, tak od pana magistra Proška, jsem se dozvěděl, že tato spolupráce neprobíhá na žádné úrovni. Spolupráce těchto dvou institucí je tedy nulová, či jen zanedbatelná, a to jen v případě, pokud by nějaké jiné oddělení Ústavu s Ministerstvem spolupracovalo. Doktorka Svobodová říká:

„Protože třeba když vyšla *Pravidla českého pravopisu* v roce 1993, která byla závazná z hlediska kodifikace, tak se pouze žádalo o doložku Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Jakmile získala pravidla doložku, znamenalo to, že je mohly školy kupovat.” (příloha č. 1)

Tehdy se, podle vyjádření doktorky Svobodové, dokonce několik učitelů vzbouřilo, protože nechtělo nová pravidla přijmout a učit podle nich. Na to prý tehdejší ministr školství reagoval zrušením dovolené a řešil o prázdninách pravidla českého pravopisu.

V letech 1992-94 byl prvním ministrem školství samostatné ČR profesor Petr Piňha, který je bohemista, obecný a matematický lingvista, filolog, historik a pedagog. Právě za doby jeho působení na ministerstvu, kdy on sám měl velké výhrady vůči nové kodifikaci z roku 1993, se zasadil o uspořádání dvoudenního semináře, na kterém se projednávala pravidla českého pravopisu. Díky tomuto semináři, byl přijat dodatek, který je od roku 1995 nedílnou součástí *Pravidel českého pravopisu* z roku 1993. V případě pravidel tedy nějaká spolupráce byla, nedá se však tvrdit, že by Ústav pro jazyk český a Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy určitým způsobem spolupracovaly. Zaznělo také tvrzení, že působí jako Ústav nezávisle na současné jazykové politice ČR a případná otázka jazykového plánování či managementu by tedy nejspíše neměla bezprostřední vliv na jejich fungování. Doktorka Svobodová dodává:

„Rozhodně to není tak, že by Ústav byl řízen nějakou jazykovou politikou ČR, že by tedy podléhali nějaké kontrole, tato skutečnost byla stejná i před rokem 1989.” (příloha č. 1)

Pro názornost se lze odkázat na sdělení č.j. 18519/2005-20 Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ze dne 12. října 2005, ve kterém se Ministerstvo vyjadřuje k postupu a stanoveným podmínkám pro udělování a odnímání schvalovacích doložek učebnicím a učebním textům a k zařazování učebnic a učebních textů do seznamu učebnic. Je to tedy určitě činnost, která by se v rámci působení státní moci na jazykovou situaci v ČR určitě dala zařadit do organizovaného jazykového managementu na makro úrovni. Zde v prvním článku věnovaném učebnicím se například můžeme dočíst následující:

„(4) Učebnice podle odstavce 2 písmena b) jsou především:

- a) odborné tabulky užívané žáky při výuce,
- b) pravidla českého pravopisu,
- c) stručná mluvnice česká nebo jiná normativní mluvnice,
- d) pracovní sešity tvořící jeden funkční celek s učebnicí,
- e) školní zeměpisné a dějepisné atlasy,

f) pomůcky nahrazující běžné učebnice užívané při vzdělávání dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (např. pracovní listy).⁴⁵

Je někde stanoven úřední jazyk České republiky?

(Jedná se o dotaz, který byl několikrát vznesen jazykové poradně, přičemž se doktorka Svobodová zmínila, že nevěděli přesnou odpověď na tento dotaz. Z tohoto důvodu jsem se zde pokusil navrhnout případnou odpověď na dotaz.)

Úřední jazyk České republiky je stanoven v Zákonu o státním jazyce České republiky, v jehož preambuli je uvedeno, že:

„My, volení zástupci Poslanecké sněmovny parlamentu České republiky, u vědomí skutečnosti, že státní jazyk je hlavním výrazem kulturní svébytnosti národa i trvalou připomínkou jeho tisícileté státní suverenity, a vedeni snahou o zajištění těchto hodnot do budoucna, přijímáme následující Zákon o státním jazyce České republiky.“⁴⁶

Dále je třeba také upozornit na druhý paragraf tohoto zákona, který se ve své podstatě týká užívání státního jazyka. Můžeme se seznámit s konkrétními příklady z praxe. Je zde názorně vidět, která se státní moc zajímá o jazyk a jeho užívání na území ČR. (V našem případě lze mluvit právě o jazykovém managementu na makro úrovni.)

- Všechny státní instituce a státem zřízená či provozovaná zařízení, jakož i samosprávné orgány všech stupňů jsou povinny užívat ve vnějším i vnitřním úředním styku státní jazyk. Vyjímkou z tohoto pravidla jsou úřední podání příslušníků národnostních menšin, jež je upraveno samostatnými předpisy.
- Texty zákonů a zákonných nařízení v platném znění, vládní prohlášení, parlamentní tisky a vyhlášky musí být publikovány ve státním jazyce.
- Učebnice všech typů škol, studijní texty a skripta musí být publikovány ve státním jazyce. Výjimky z tohoto pravidla upravuje § 3 tohoto zákona.
- Popisky na obalech a příbalové letáky léčiv, potravinových doplňků a poživatin, musí být opatřeny předepsanými texty a údaji ve státním jazyce. V případě zahraničních výrobků je třeba zajistit viditelně umístěný překlad veškerého textu na obale či příbalovém letáku do státního jazyka.
- Veškeré zboží obchodované na trzích v ČR, jehož prezentace obsahuje nějaký text, musí být opatřeno buď originálním textem ve státním jazyce, nebo v případě že se jedná o zboží zahraničního původu, překladem cizojazyčného textu do státního jazyka.
- Všechny veřejnoprávní instituce jsou povinny užívat ve vnější i vnitřní komunikaci státní jazyk.

⁴⁵ Sdělení č.j. 18519/2005-20 Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ze dne 12. října 2005. Dostupné z WWW: <<http://aplikace.msmt.cz/PDF/VMSdeleni18519www15122005.pdf>> přístup z 08.08.2010.

⁴⁶ Zákon o státním jazyce České republiky. Dostupné z WWW: <<http://www.nsj.cz/images/obr/zakon.pdf>> přístup z 08.08.2010.

- Všechny právnické osoby provozující činnost na území ČR jsou povinny vést veškerou vnější i vnitřní komunikaci ve státním jazyce . Vyjimky z toho pravidla upravuje § 3 tohoto zákona.
- Veškeré veřejné projevy na území ČR musí být předneseny ve státním jazyce. Vyjimky z tohoto pravidla upravuje § 3 tohoto zákona.
- Každý občan ČR má právo na území ČR konat veřejné projevy, přednášky či vystoupení ve státním jazyce.
- Každý občan ČR má právo žádat od státních , samosprávných či veřejnoprávních institucí, se kterými jedná, jakož i od jakékoli právnické osoby, s níž má co do činění, komunikaci ve státním jazyce.
- V případě, že jsou společně publikovány texty v různých jazycích a ve státním jazyce, musí být text ve státním jazyce umístěn výše než texty cizojazyčné a musí být zvýrazněn větším typem písma.
- Veškerý periodický i neperiodický tisk musí užívat státní jazyk. Vyjimky upravuje § 3 tohoto zákona.
- Veškerá audiovizuální produkce distribuovaná na území ČR musí být ve státním jazyce, nebo, jde-li o produkci zahraniční, musí být opatřena titulky či dabingem ve státním jazyce. Vyjimky upravuje § 3 tohoto zákona.
- Kulturní a audiovizuální pořady určené dětem do 12 let musí být uváděny ve státním jazyce, nebo opatřeny dabingem ve státním jazyce.
- Státní jazyk je na území ČR vyučovacím jazykem na všech typech škol. Vyjimky upravuje § 3 tohoto zákona.
- Každý občan ČR má právo žádat úpravu svého jména či příjmení do podoby , která odpovídá soudobým normám státního jazyka.
- Tradiční česká příjmení jsou tímto zákonem chráněna, jakožto součást kulturního dědictví národa. Není možno si je svévolně přivlastnit.
- Zeměpisné a místní názvy, jakož i názvy ulic a náměstí musí být uváděna ve státním jazyce.⁴⁷

4.2.5 Tištěná publikační činnost ÚJČ AV

Naše řeč

Co se týká publicistické činnosti ÚJČ AV, vydává několik časopisů, z nichž asi nejdelší tradici má odborný lingvistický časopis *Naše řeč*, který je věnován českému jazyku a je Ústavem vydáván již od roku 1916. Časopis se mimo jiné snaží také sledovat současné dění na poli jazykovědy a přinášet ve svých publikacích přínosné informace pro odbornou lingvistickou veřejnost. Doktorka Svobodová z ÚJČ AV se při rozhovoru zmínila, že počet předplatitelů za poslední období řádově asi o pětinu klesl. Časopis vychází pětkrát do roka a stojí 50,- Kč.

⁴⁷ Znění zákona o státním jazyce České republiky. Dostupné z WWW: <<http://www.nsj.cz/images/obr/zakon.pdf>> přístup z 08.08.2010.

Naše řeč je recenzovaný odborný časopis věnovaný češtině jako mateřskému jazyku. Přináší česky, výjimečně i slovensky psané stati nejen o češtině současné, ale i s ohledem na její vývoj, věnuje se otázkám české gramatiky a slovní zásoby, problémům pravopisu, české stylistice obecně i jazyku jednotlivých literárních děl, textové lingvistiky; pozornost věnuje spisovné varietě češtiny ve vztahu k jazykovým útvarům ostatním. V popředí je vhléd do otázek jazykové kultury češtiny i jazykové kultury obecně a zřetel k vývojové dynamice češtiny, k problémům úzu, normy a kodifikace. Časopis rozvíjí diskuse na aktuální jazykovědná témata.⁴⁸

Určitě bychom se měli věnovat i krátkému seznámení s obsahem a obvyklými tématy, kterým prostor v rámci publikační činnosti věnována. Přiblížit strukturu časopisu i inovativní prvky, které se snaží vnést do svých publikací. Například jazykový dotaz, včetně odpovědi z jazykové poradny ÚJČ AV, připojený na konec každého čísla.

Naše řeč vedle původních odborných statí přináší rovněž recenze a zprávy o novinkách české a zahraniční literatury a informuje o domácích i zahraničních vědeckých aktivitách. Specialitou časopisu je krátký odborný žánr tradičně nazvaný drobnosti, který přináší původní, o vědeckou argumentaci se opírající vysvětlení nebo řešení určitého zcela konkrétního jazykového jevu; obvykle se týká jednotlivého slova nebo omezeného souboru výrazů, někdy vykládá původ slov, komentuje jejich význam, stav v úzu apod. Drobnosti mají obsahem, kompozicí a formálními náležitostmi charakter odborné stati, většinou o rozsahu dvou až tří stran. Na konci každého čísla je připojen zpravidla jeden jazykový dotaz z jazykové poradny Ústavu pro jazyk český a odpověď na něj.⁴⁹

Protože si moderní doba žádá specifický přístup, je možno najít *Naši řeč* i ve virtuálním prostoru, tedy na internetu. Její on-line verzi lze nalézt v databázi *Central and Eastern European Online Library* (CEEOL), nebo dohledat v digitální knihovně Akademie věd České republiky (Knihovna AV ČR).

Slovo a slovesnost

Další tištěná publikace je zajisté také velmi oblíbená nejen odbornou veřejností. Lingvistický a sémiotický časopis *Slovo a slovesnost*, který vychází v rámci ÚJČ AV od roku 1935 a byl založen jako orgán Pražského lingvistického kroužku. Přináší nejen české, ale i zahraniční lingvistické práce, různého zaměření. V dnešní době je považován za významný lingvistický a sémiotický časopis středoevropského charakteru. Na rozdíl od časopisu *Naše*

---

⁴⁸ Charakteristika časopisu *Naše řeč*, ÚJČ AV. Dostupné z WWW: <<http://nase-rec.ujc.cas.cz/>> přístup z 31.7.2010.

⁴⁹ Charakteristika časopisu *Naše řeč*, ÚJČ AV. Dostupné z WWW: <<http://nase-rec.ujc.cas.cz/>> přístup z 31.7.2010.

řeč má *Slovo a slovesnost* více publikačních jazyků, kterými jsou čeština, slovenština, němčina, dále angličtina, francouzština nebo ruština. Má tedy širší záběr a nejen evropští čtenáři s jiným rodným jazykem, nežli češtinou, mají možnost přečíst si některé články.

SLOVO A SLOVESNOST je recenzovaný vědecký časopis věnovaný otázkám teorie a kultury jazyka. Vychází od r. 1935, kdy byl založen jako orgán Pražského lingvistického kroužku. Přináší původní české i zahraniční práce zabývající se sémiotikou, sémantikou, gramatikou, pragmatikou, sociolingvistikou, psycholingvistikou, textovou lingvistikou, teorií překladu aj. Je jediným domácím časopisem, v němž vycházejí příspěvky s tematikou z obecné lingvistiky. Díky rozvíjení pražské funkcionalistické tradice patří dnes k nejvýznamnějším středoevropským lingvistickým a sémiotickým časopisům.⁵⁰

4.2.6 Výzkumné záměry ÚJČ AV

Důležitou součástí práce Ústavu pro jazyk český je věnovat se výzkumné činnosti. Pro tyto účely slouží výzkumné záměry, které zadává MŠMT, přičemž ÚJČ AV na ně dostane finanční podporu, většinou se realizuje podpora v několika částech. Výzkumný záměr je zpracováván dle určitého časového harmonogramu a výsledek prezentován včetně dosažených zjištění a splnění předsevzatých cílů. Jedná se, jak o aktuální a současná témata, tak o témata spíše historického charakteru. Pro názornost zde představím dva výzkumné záměry, jejichž znění bylo převzato z Informačního systému výzkumu, experimentálního vývoje a inovací. Jedná se o portál zabývající se výzkumem, vývojem a inovacemi podporovanými z veřejných prostředků ČR. Vybral jsem jeden ukončený výzkumný záměr a jeden v současné době řešený.

4.2.6.1 Výzkumný záměr A

Výzkum dynamiky národního jazyka, jeho podob spisovných a nespisovných. Odraz společenských změn, výzkum obecné jazykovědy a konfrontačních aspektů češtiny.

Popis výzkumného záměru:

Příprava obecných i speciálních výkladových slovníků současné i staré češtiny. Výzkum možností a mezí tvorby gramatiky češtiny na základě materiálové báze Českého národního

---

⁵⁰ Charakteristika časopisu *Slovo a slovesnost*, ÚJČ AV. Dostupné z WWW: <<http://www.ujc.cas.cz/oddeleni/index.php?page=slovo>> přístup z 31.7.2010

korpusu. Práce dialektologické, etymologické, onomastické, textovělingvistické, stylistické a sociolingvistické vznikající na základě shromažďovaných materiálových souborů psaného i mluveného jazyka. Studium současné češtiny, spisovné i nespisovné, rozvíjení teorie jazykové kultury a kultivování jazyka, založené na metodách funkční a strukturní lingvistiky i příbuzných oborů. Průběžný výzkum dynamiky jednotlivých rovin současného jazyka. Aplikace získaných poznatků na školní a mimoškolní výchovu v mateřském jazyce a s tím související pravidelná činnost konzultační a jazykověporadenská. Rozvíjení a aplikace nových jazykovědných metodologií; studium poměru češtiny k jiným jazykům, slovanským i neslovanským, zejména k angličtině; studie kontaktové lingvistické.

Popis výsledků práce:

Bylo završeno jazykovězeměpisné zpracování nářečí a výzkum neologismů v současné češtině. Pokračovaly práce gramatické a lexikografické čerpající z materiálových databází, výzkum češtiny mluvené, psané, spisovné i nespisovné a činnost jazykověporadenská.⁵¹

4.2.6.2 Výzkumný záměr B

Integrovaný výzkum českého jazyka a jeho variet.

Popis výzkumného záměru:

Integrovaný výzkum současného stavu i historického vývoje češtiny jako národního jazyka, s ohledem na funkční rozvrstvení od jazyka psaného k mluvenému, od češtiny spisovné k varietám nespisovným.

Předpokládaný termín dokončení je 31.12.2011.⁵²

---

⁵¹ Výzkum dynamiky národního jazyka, jeho podob spisovných a nespisovných. Odras společenských změn, výzkum obecné jazykovědy a konfrontačních aspektů češtiny. Dostupné z WWW: <<http://www.isvav.cz/researchPlanDetail.do?rowId=AV0Z9061902>> přístup z 06.08.2010.

⁵² Integrovaný výzkum českého jazyka a jeho variet. Dostupné z WWW: <<http://www.isvav.cz/researchPlanDetail.do?rowId=AV0Z90610518>> přístup z 06.08.2010

4.3 Jazyková kancelář GRAMMA, Dunajská Streda

Jazyková kancelář Gramma je občanským sdružením sídlícím ve Slovenské republice v Dunajské Stredě. Byla založena v roce 2001. Představím dva členy tohoto sdružení, s nimiž jsem konzultoval otázky jazykových problémů, se kterými se setkávají při své práci. Doc. PhDr. Szabó Mihály Gizzela je ředitelkou sdružení a významnou výzkumnou pracovnící. Doc. PhDr. Lanstyák István je významným členem a zabývá se mimo jiné výzkumnou činností v rámci Jazykové kanceláře Gramma.

Jazyková kancelář vznikla z několika důvodů a vytyčila si následující cíle. Primárním cílem byla pochopitelně vědecká činnost, ale důsledná pozornost se věnovala a nadále věnuje, zkoumání jazykových variet užívaných dvojjazyčnými mluvčími a deskripce této problematiky. Při vzniku jazykové kanceláře se nepochybně pracovalo s pojmem jazykový management, s tímto termínem ani nebyli pracovníci kanceláře seznámeni. Nejdříve se pracovalo především s termínem jazykové plánování. Teoretickými pracemi týkající se jazykového managementu se pracovníci kanceláře seznámili až posléze. Docentka Szabó Mihályi též zmiňuje, že Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV nepracuje s pojmy jazykové plánování a jazykový management. Pracuje s pojmem jazykové kultury a především se zabývá preskripcí a kodifikací slovenského jazyka. Tedy podobný přístup jaký praktikuje Ústav pro jazyk český Akademie věd. Nenahlížejí tedy na jazyk skrze tyto nové přístupy „kreativně“, ale především vycházejí z kodifikace, přihlížejí k současnému úzu a podporují spisovný jazyk. Snaží se vnímat jazykové tendence současnosti a přizpůsobit jim současný stav spisovného jazyka. Tento přístup má zajisté své opodstatnění, ale dalo by se možná přistupovat k jazyku i jinými způsoby. Tedy pracovat například s myšlenkami teorie jazykového managementu, tedy způsobem, jakým pracuje jazyková kancelář Gramma.

GIZELLA SZABÓMIHÁLY

Narodila se v roce 1956. Diplom získala v roce 1979 z oboru učitelství jazyka slovenského a z oboru učitelství jazyka maďarského na Filozofické fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě. Do roku 1992 přednášela na Katedře maďarského jazyka a literatury Filozofické fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě. V současné době je překladatelkou a tlumočnicí. Od roku 2001 je ředitelkou Jazykové kanceláře Gramma se sídlem v Dunajské Stredě. Věnuje se výzkumné činnosti v oblasti slovensko-maďarské konfrontační lingvistiky,

sociolingvistiky, jazykové politiky, teorie a praxe překladu, jazykového plánování minoritních jazyků. Ve výše zmíněných oblastech byla publikována celá řada jejích prací a to v jazyce maďarském, slovenském, německém nebo anglickém. Podrobný přehled její publikační činnosti je na www.gramma.sk v sekci zaměstnanci. Žije ve slovenském městě Csilizrádvány.

ISTVÁN LANSTYÁK

Narodil se v roce 1959. Přednáší na Katedře maďarského jazyka a literatury Filozofické fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě a pracuje též v Jazykové kanceláři Gramma v Dunajské Středě. Zabývá se sociolingvistikou, jazykovým plánováním, kontaktologií, se speciálním zřetelem na maďarsko-slovenskou dvojjazyčnost. Kromě toho se věnuje také teoretickým otázkám překladu Nového zákona a sám se též jako lektor zúčastňuje překladu Nového zákona do maďarského jazyka.

4.3.1 Konkrétní činnosti jazykové kanceláře Gramma

Hlavním posláním Jazykové kanceláře Gramma je organizovat a realizovat výzkumy v oblasti jazykovědy a příbuzných společenskovedních oborech a disciplínách. Výsledky výzkumné činnosti aplikovat na řešení konkrétních otázek souvisejících s jazykovým plánováním. Dále je to práce v oblasti jazykového poradenství, na kterou jsem zaměřil svou pozornost i v Praze u Ústavu pro jazyk český AV. Zabývají se také činnostmi souvisejícími s jazykovým plánováním, poskytováním jazykových služeb soukromým osobám i organizacím. Tyto služby mají za cíl přispívat k uplatňování jazykových práv občanů podle zákona NR SR č. 184/1999 o používání jazyků národnostních menšin. Pracovníci kanceláře upozorňují, že tato činnost, tedy realizace těchto záměrů, si vyžaduje rozsáhlé aktivity nejen v teoretické rovině, ale i v rovině praktické.

Hlavní aktivity kanceláře mají celkem široký záběr a věnují se mnohým aktuálním jazykovým i společenským problémům. Těžiště jejich zájmu je zaměřeno převážně na následující oblasti.

První oblastí jsou teoretické a empirické výzkumy, kdy se jedná o výzkumy v oblasti slovensko-maďarské kontrastivní lingvistiky a teorie překladu. Zkoumají se jazykové projevy jednotlivých skupin maďarského obyvatelstva na Slovensku. Zabývají se také specifickými vlastnostmi maďarského jazyka na Slovensku. Dále by se ještě do této první oblasti daly zařadit výzkumy v oblasti sociologie, sociální psychologie, demografie, historie, práva ap. Cílem je odhalit jednotlivé jazykové i mimojazykové faktory předurčující postavení

jazykových komunit na Slovensku. Patří sem i činnosti v oblasti dialektologie, lingvistické geografie a onomastiky. Nesmíme zapomenout také na jednu z nejdůležitějších činností spadající ještě do této oblasti výzkumu, a tedy psycholingvistické aspekty maďarsko-slovenského bilingvizmu.

Druhou oblast představuje budování jazykových databází, konkrétně budování textového korpusu maďarského jazyka na Slovensku, je součástí Maďarského národního korpusu Maďarské akademie věd. Jde o sbírání, systematizace a registrace mluvených a psaných komunikátů. Spadá sem také práce na strukturovaných jazykových databázích, které se zakládají na empirických výzkumech a využívají textový korpus. Práce na terminologických slovnících.

Třetí oblastí je jazykové plánování. Tato oblast je pro charakter této diplomové práce nejdůležitější. Níže zmíněné části této oblasti jsem s bral v potaz při tvorbě tématických okruhů dotazů, které jsem později konzultoval s docentkou Szabó Mihályi a docentem Lanstyákem. Náležitá pozornost je věnována kodifikaci a popularizaci prostředků standardní variety maďarského jazyka na Slovensku, rozvíjení odborné terminologie a odborného stylu. Například terminologie administrativní, právní, ekonomická, pedagogická, zdravotnická nebo stavební. Na okraji zájmu nezůstává ani statusové plánování, sledování jakým způsobem se uplatňují jazyková práva. V neposlední řadě jde o analýzu jazykové situace na Slovensku, pozorování změn a poskytování informací jazykovým minoritám na Slovensku.

Jazyková kancelář poskytuje také jazykové služby, které se dají označit za čtvrtou oblast. Je poskytováno jazykové poradenství pro soukromé osoby a instituce, pracuje se na popularizaci odborných poznatků o jazyce. Překládají se nejdůležitější dokumenty určené pro širokou veřejnost. V případě překladů poskytují lektorskou pomoc veřejnosti. Věnují se přípravě formulářů a jiných textů a také jazykové korektuře publikací a redigování.

Pátou oblastí je vzdělávací činnost, především organizování přednášek a školení z oblasti jazykovědy a jiných společenskovedních oborů pro doktorandy nebo pro překladatele. Spolupracují též na dalším vzdělávání učitelů maďarského jazyka. Činnost, která bezesporu má význam, je odborné zabezpečení soutěží pro žáky základních a středních škol.

V rámci publikační činnosti se objevují v prostředcích masové komunikace vědecko-popularizační články pracovníků kanceláře, většinou na základě otázek zájemců o jazykové poradenství. Publikují též samostatně. Jedná se o monografie a sborníky, kde jsou publikovány výsledky výzkumů. Dále terminologické slovníky, například slovensko-

maďarský administrativně-právní slovník, slovensko-maďarský slovník termínů z oblasti školství a pedagogiky nebo dvojjazyčný seznam institucí na Slovensku. Na závěr této oblasti bychom mohli ještě uvést sbírky textů, kdy jsou to v převážné většině vzorové žádosti, či úřední korespondence.

Aby toho nebylo málo, věnují se také budování své knihovny, sbírají a doplňují aktuální literaturou odbornou bibliografii potřebnou k činnosti kanceláře. Díky postupnému budování knihovny obsahující odborné knihy a časopisy, mají i několik vzácných exemplářů, jakými jsou například nepublikované rukopisy z oblasti jazykových i jiných společenských oborů. Moderní doba si žádá moderní přístupy a tak sbírají i digitální verze monografií, studií a odborných článků z oblasti jazykovědy a souvisejících společenskovědních oborů.

Na závěr bychom se měli dotknout oblasti organizování výzkumů, konzultační a expertizní činnosti. Do této oblasti spadá udržování kontaktů s Ústavem pro výzkum menšin při Maďarské akademii věd a stejně tak s podobnými pracovišti v okolních krajinách. Uskutečňují společné výzkumy a setkání, semináře, sympózia nebo konference.

4.3.2 Činnosti jazykové kanceláře Gramma v praxi

Jazyková kancelář Gramma pořádá různé akce, ať už se jedná o přednášky, konference nebo setkání s kolegy a veřejností, jak již bylo zmíněno výše. Při příležitosti nějakého aktuálního tématu se vždy vyskytne mnoho dotazů, ohledně problémových jevů a je tedy potřeba nějakým způsobem nalézat odpovědi v rámci odborné veřejnosti. Poznatky vzešlé z této činnosti se vlastně opětovně vrátí do společnosti, ovšem za předpokladu, že se najdou kvalitní evaluační metody, jejichž výsledkem budou propracovaná a šetrná nápravná opatření. Pokud se dobře nastaví i implementace, která bude citlivě přistupovat k etnickým, sociokulturním i ekonomickým souvislostem jazykových problémů, dalo by se říci, že by to mohlo pozitivně ovlivnit tak důležitou oblast, jakou komunikace bezesporu je. Pokusím se v následující části přiblížit několik takových událostí, které jazyková kancelář sama pořádala, nebo akce, na kterých se spolupodílela. Jedná se hlavně o činnosti, na nichž pracují v rámci organizovaného jazykového managementu. Veškeré tyto jejich akce byly uskutečněny v období od srpna 2001, tedy od doby založení jazykové kanceláře.

4.3.2.1 Přednášky o lingvistických tématech

V roce 2004 proběhla pod názvem *Používání maďarštiny v romské vesnici* (vlastní překlad) první přednáška. Přednášku organizovali Pintér Tibor, Zalka Lóránt a Menyhárt

József. Zabývala se znalostmi maďarského jazyka v romských vesnicích Nyékvárkony a Bős. Obyvatelstvo ani jedné z vesnic nepřesahuje 60 obyvatel. Na základě dotazníků byl zkoumán stav znalostí maďarského jazyka. Hledala se odpověď na otázku, jakým způsobem lze nahlížet na vícejazyčnost u maďarských Romů usídlených na slovenském území. Šlo víceméně o tři klíčové otázky. Je-li tato komunita trojjazyčná, tedy jestli si kromě mateřského jazyka (vernakulárního, romštiny) navíc osvojili úřední jazyk (slovenštinu) a jazyk bezprostředního okolí (maďarštinu). Nebo zda-li jsou dvojjazyční a kromě svého vernakulárního jazyka, mluví ještě jazyk bezprostředního okolí. Poslední možností, která byla brána v potaz, je možnost jednojazyčná, tedy užívání místního dialektu romštiny.

„Előadásunkban a Nyékvárkony és Bős községek között található, alig hatvan személyből álló roma közösség nyelvhasználatával foglalkoztunk. Kutatásunk során nyelvhasználati kérdőívek és interjúk alapján vizsgáltuk a közösség magyar nyelvismeretét. Arra a kérdésre kerestük a választ, vajon a szlovákiai magyar romák milyen értelemben többnyelvűek: háromnyelvűek-e, azaz az anyanyelvükön kívül elsajátítják-e az államnyelvet (a szlovákot) és szűkebb környezetük nyelvét (a magyart), vagy kétnyelvűek (a roma nyelven kívül környezetük nyelvét is beszélnek), esetleg egynyelvű beszélőként kizárólag a helyi cigány dialektust használják.”⁵³

Během přednášky se debatovalo o zvláštnostech a ojedinelostech jazykového chování jednotlivých generací obyvatel romských vesnic. Byla především snaha hovořit o vlivu, který má rodinné prostředí a okolní prostředí (jazyk romské komunity žijící v dané oblasti) na jazykovou kompetenci a jazykové znalosti mládeže v těchto vesnicích. Jak píše členové kanceláře na svých stránkách, nelze opomenout tradice a sociokulturní souvislosti užívání jazyka, několik otázek bylo věnováno i této problematice.

„Előadásunkban beszámoltunk a közösség egyes generációinak nyelvhasználati sajátosságairól, kiemelten ismertettük az iskola, továbbá a szűkebb (család) és tágabb (malomhelyi roma beszélőközösség) közösség nyelvi hatását a gyerekek nyelvhasználatára, nyelvismeretére. Mivel a nyelvhasználat nem választható el szigorúan a hagyományoktól, a roma kultúrától és a szociális háttértől sem, így előadásunkban röviden ezeket a kérdéseket is érintettük.”⁵⁴

K tomuto výzkumu a přednášce se vázala ještě práce Katalin Varjú, která pochází z Komárna a věnuje se romistice. Její účast na přednášce byla spojena s představením její knihy *Harc az*

---

⁵³ Používání maďarštiny v romské vesnici. Dostupné z WWW: <<http://www.gramma.sk/rendezvenyek/kivonatmalomhelyi.rtf>> přístup 29.07.2010

⁵⁴ Zvláštnosti a ojedinelosti jazykového chování jednotlivých generací obyvatel romských vesnic. Dostupné z WWW: <<http://www.gramma.sk/rendezvenyek/kivonatmalomhelyi.rtf>> přístup 29.07.2010

irástudatlanság ellen – A romák iskolai sikertelenségének okai. Název knihy by se dal přeložit jako: Boj proti nigramotnosti – Důvody neúspěchu romských dětí ve škole.

4.3.2.2 Mezinárodní konference

Grammou pořádané konference se konají i na mezinárodní úrovni, a proto je díky této skutečnosti možnost konfrontovat získané poznatky z jednotlivých států a nalézat analogické situace, nebo naopak situace, které nemají žádné společné činitele. Tato činnost je určitě velmi přínosná pro všechny zúčastněné strany.

Přiblížím zde konferenci konanou v Párkányi, v rámci „V. Gramma Nyelvészeti Napok” (5. Jazykové dny Grammy, jedná se o pátý ročník této konference). Název konference byl „*A nyelvi norma egy- és többnyelvű környezetben*”, což by se dalo přeložit jako „Jazyková norma v jednojazyčném a dvojjazyčném prostředí”. Tato konference se konala v roce 2006. Mezi 26. a 28. říjnem. V rámci této konference se uskutečnili tři různé události. První den přinesl možnou spolupráci v budoucnu s Alžbětou Uhrinovou a Márií Žilákovou, kteří zaštiťují „*Magyarországi Szlovákok Kutatóintézmény*” (Volně přeloženo: Výzkumný ústav Maďarů žijících na Slovensku). Zástupci Grammy píší, že chtějí pracovní vztahy s těmito lingvisty z města *Békéscsaba* do budoucna zlepšovat a společnými silami pracovat na řešení jazykových problémů. Na základě dohod, dospěli k myšlence pomoci lidem, kteří se při určování státní hranice Slovenska ocitli na „druhé straně barikády”. Pomoci jim zlepšit současný stav jejich *jazykové inteligence*⁵⁵ a zdokonalit jejich *jazykovou kompetenci*⁵⁶. Tato pomoci by se v praxi měla realizovat skrze výměnný pobyt mezi obyvateli.

Pomoc byla zacílena na maďarské Slováky přesídlené na Slovensko a slovenské Maďary přesídlené do Maďarska. Samozřejmě to platilo i pro jejich potomky.

Konference se zúčastnili Slavomír Ondrejovič, Juraj Dolný a Ján Bosák, členové Jazykovědného ústavu Ľ. Štúra SAV. Dále É. Kiss Katalin, Heltainé Nagy Erzsébet a Eöry Vilma, lingvistky z Jazykovědného ústavu maďarské Akademie věd. Svou účastí poctili

---

⁵⁵ Používám pojem jazykové inteligence v následujícím významu. *Dobře rozvinuté vlohy, schopnosti a dovednosti k úspěšnému používání řeči mluvené i psané.* Definici formuloval profesor Rudolf Kohoutek. Dostupné z WWW: <<http://slovník-cizích-slov.abz.cz/web.php/slovo/jazykova-inteligence>> přístup z 06.08.2010.

⁵⁶ Pojmem jazyková kompetence mám na mysli následující. *Schopnost a dovednost produkovat věty podle pravidel logiky a gramatiky.* Definici formuloval profesor Rudolf Kohoutek. Dostupné z WWW: <<http://slovník-cizích-slov.abz.cz/web.php/slovo/jazykova-kompetence>> přístup z 06.08.2010.

konferenci také již zmiňované lingvistky z Výzkumného ústavu Maďarů žijících na Slovensku, Alžběta Uhrinová a Mária Žiláková. Za pořadatele přednášel Lanstyák István.

Podobně jako v předchozích letech se řešily hlavně témata, které se bezprostředně týkají jazykové kanceláře Grammy a její poradenské činnosti v jazykové oblasti. V posledních letech je stále zřetelnější, že kodifikovaná norma a běžně mluvená podoba jazyka jsou značně odlišné. Toto platí jak pro jazyk maďarský, tak pro jazyk slovenský. V oblastech s různými jazykovými menšinami je navíc zkoumán problém, kdy jednojazyčný mluvčí nezná dostatečně standardní normu jazyka a v jednotlivých případech mu chybí i znalost kodifikované normy.

Společná maďarsko-slovenská konference vznikla mimo jiné i z toho důvodu, že jazykové výzkumy se sociolingvistickým a pragmatickým zaměřením, realizované v Maďarsku i na Slovensku, mají společného jmenovatele, především otázky jazykové normy a její porušování. Pro podložení svých názorů, používají lingvisté, stavějící své názory především na strukturalistický princip, a lingvisté, pracující hlavně se sociolingvistickým přístupem, téměř totožné argumenty. Téma bylo z teoretického i praktického hlediska bezesporu aktuální a zajímavé. Z teoretického hlediska šlo především o následující otázku. Jakým způsobem přistupovat ke standardní jazykové varietě maďarského a slovenského jazyka, úrovni její vyspělosti, územnímu rozšíření. Jestli vůbec při kodifikaci brát v potaz tyto skutečnosti a určit do jaké míry by měla být kodifikace ovlivněna různorodostí jazyka a jazykovým územím.

V situacích jazykových minorit vyvstávají také následující otázky. Jakým způsobem má být ovlivněna kodifikační činnost, která má za cíl tyto nedostatky, vlastně neznalost normy, odstranit, zda-li má být přizpůsobena jednojazyčné kodifikované normě jazyka, která se užívá v původní zemi mluvčího. Tedy v případě Maďarů žijících na Slovensku, zda-li je třeba pracovat zároveň i s normou spisovného maďarského jazyka.

Problematika jazykového chování i jazykové normy a jejich vzájemný vztah se projevuje i v praktických činnostech. Řešilo se jakým způsobem se má odpovídat na dotazy běžných uživatelů jazyka, tedy laické veřejnosti. Jak odpovídat na dotazy týkající se různých tvarů a jejich správného užití v určitých kontextech.

Účastníci konference se k výše zmíněným dotazům vyjadřovali podle svých zkušeností, získaných v oblastech, kde se věnují výzkumu. Výsledky konference byly vydány i ve formě sborníku, jak v maďarském, tak i ve slovenském jazyce. Tato činnost by se dala z

pohledu organizovaného jazykového managementu vidět ve dvou různých kontextech. Z prvního pohledu se jedná o živé debaty v rámci odborné lingvistické veřejnosti a z druhého pohledu jde zároveň i o činnost publikační. Tyto činnosti mají přispívat k vyjasnění problémů, týkajících se otázek norem a kodifikace.

Na této konferenci se též hovořilo o možných budoucích tématech konference i pracovních plánech jednotlivých institucí. Tato konference proběhla i díky podpoře Ministerstva kultury Slovenské republiky a instituce „Határon Túli Magyar Tudományosságért, MTA”, což by se dalo přeložit jako Ústav pro podporu vzdělanosti zahraničních Maďarů, pod záštitou maďarské Akademie věd.

4.3.2.3 Jazykové soutěže

Další činností pořádanou kanceláří, jsou jazykové soutěže, jichž se účastní nejen maďarská minorita žijící na Slovensku, ale také studenti z Rumunska (Především se jedná o soutěžící ze západní oblasti Rumunska, tato oblast se nazývá *Erdély*, situace je zde z pohledu dvojjazyčnosti, podobná té na Slovensku.), Ukrajiny (Zde je nejvíce soutěžících z podkarpatské oblasti) nebo studenti z autonomní oblasti Vojvodina. Cílem je prokázat znalosti spisovného maďarského jazyka. Jedna z těchto soutěží se konala 4. – 5. února roku 2004 a jednalo se o slovenské kolo soutěže, kterou pořádala střední škola Józsefa Imploma (Implom József Középiskola).

4.3.2.4 Jazykové workshopy

V pořadí sedmý Jazykový workshop⁵⁷ Grammy, kde byl váženým hostem emeritní profesor György Szépe, se věnovala otázkám jazykových práv. Konala se 19. dubna 2004 v Maďarském kulturním institutu v Bratislavě. Hlavními tezemi přednášky byla oblast jazykových práv, a řešila se například skutečnost, že jazyková práva patří spíše do oblasti filozofie, než-li do oblasti politiky či práva. Uvádí se, že především díky sankcionalizování se dostávají tyto práva pod vliv mezinárodních institucí, nebo státního aparátu.

---

⁵⁷ Workshop je použit v následujícím smyslu. Při rozvoji organizací, koncepcí, výrobků nebo služeb se konají semináře/setkání. Skupiny lidí vedou debaty o platných metodách, o analýze problémů, či nacházení řešení u konkrétních případů. Rozhodují je spolupráce na dosahování výsledků.

„Az emberi jogok inkább a filozófiának (kulturális antropológiának) területére tartoznak, semmint a jognak vagy a politikának. A szankciók révén kerülnek a nemzetközi szervezeteknek és az egyes államoknak a jogi szektorába. (Ezek a "homo politicus" jogai.)”⁵⁸

Dále se hovořilo o faktu, že se v 19. století dostali do popředí problémy menšinových (jazykových, náboženských) skupin a zároveň jejich menšinová práva, která byla původně práva kolektivní. Dále se vedly diskuse o situaci nastalé v letech 1989/1990, kdy západoevropské organizace postupně pronikaly do střední a východní Evropy. Hovořilo se o znovuzískání určité samostatnosti (v případě Slovenska, například proto určité, že 10 procent obyvatelstva je maďarského původu a tudíž se nedá tvrdit, že nově vzniklý stát má homogenní obyvatelstvo, které se hlásí ke slovenské státnosti) států, kde se po desetiletí etnické a jazykové problémy „zametávali pod koberec” a nyní se dostali na „světlo světa” a stali se aktuálními společenskými problémy, které se samozřejmě museli určitým způsobem řešit. Tato řešení zasahovala nejen politickou, ale také právní oblast. Probíraly se též otázky týkající se jazykových problémů Maďarů žijících na Slovensku. Emeritní profesor Szépe tvrdí, že tyto otázky se nedají odloučit od otázek jazykové politiky a jazykového plánování. Upozorňuje na dva činitele, které mají vliv na užívání maďarského jazyka na Slovensku, na jedné straně jsou to Slováci, ovládající jeden jazyk a vytvoření slovenského úředního jazyka, a na druhé straně Maďaři, ovládající jeden jazyk a vytvoření standardizovaného maďarského jazyka:

„Figyelemmel kísértem a szlovákiai magyarok ezzel kapcsolatos kérdéseit is (írtam is a szlovákiai nyelvtörvényről); erről a témáról azonban az idevalósi kollegák sokkal többet tudnak, mint én. Helyileg ugyanis ezek a kérdések nehezen választhatók el a nyelvpolitikától, a nyelvi tervezéstől. Ez azt jelenti, hogy – szerintem – a szlovákiai magyar nyelvhasználat biztosításának két behatóró tényezője van: (a) egyrészt a szlovákiai egynyelvű szlovákok által kialakított szlovák hivatalos nyelv, (b) másrészt a magyarországi egynyelvű magyarok által kialakított sztenderdizált magyar nyelv.”⁵⁹

Další jazykový workshop proběhl 8. – 11. září roku 2005. Tento workshop pořádala Maďarská Akademie věd a jako organizace zaštitující činnost jazykových kanceláří a občanských sdružení, které se zabývají problematikou maďarského jazyka v zahraničí, byli zde účastni i docentka Szabó Mihályi a docent Lanstyák, kteří zastupovali jazykovou kancelář Gramma. Dohromady se zde hovořilo o 8 tématických okruzích. Na workshopu zazněly

---

⁵⁸ Oblast jazykových práv. Dostupné z WWW: <<http://www.gramma.sk/rendezvenyek/szepekioszt.rtf>> přístup 07.08.2010.

⁵⁹ Jazykové situace nastalé v letech 1989/1990. Dostupné z WWW: <<http://www.gramma.sk/rendezvenyek/szepekioszt.rtf>> přístup 07.08.2010.

následující témata. První téma: *Jazykověda – jazyková kultura – jazykové plánování*, téma přednášela Heltainé Nagy Erzsébet a jejími oponenty byli Szabó Mihály Gizzella a Tolcsvai Nagy Gábor. Druhým tématem byly: *Prostředky napomáhající jazykové kultuře a jazykové poradenství v kontextu jazykového plánování*. S tímto tématem vystoupila docentka Szabó Mihályi a jejími oponenty byli Bíró Ágnes a Misad Katalin. Třetím tématem workshopu byly: *Jazykové mýty a pověry ohledně jazykové kultury, jazykové ideologie (purismus)*. Toto téma měl na starosti docent Lanstyák a jeho oponentkami byli Domonkosi Ágnes a Simon Szabolcs. Další tématické okruhy jen vyjmenuji v pořadí, v jakém se dostali na řadu během workshopu. *Norma a kodifikace v jazykovém úzu, pravopise. Jazyková norma v dvojjazyčném prostředí. Otázky hodnocení ve slovnících, v jazykovém úzu, v jazykové kultuře. Teoretické a strategické otázky při výzkumu oficiálních úředních komunikátů*. (Szabó Mihály Gizzella) Posledním tématem byla debata ohledně vydání sborníku o právě konaném workshopu.

4.3.2.5 Návštěva zahraničních lingvistů

V roce 2005 navštívil Slovensko Michael Clyne, významný australský lingvista, uspořádal tam pro členy jazykové kanceláře Gramma přednášku. M. Clyne se zabývá výzkumnou činností v oblasti dvojjazyčnosti. Přednáška se týkala především otázek jazykové politiky Austrálie a problematiky přistěhovalců. Hovořilo se o maďarech žijících v Austrálii, jejich situaci a problémech při užívání jazyků. Tato přednáška proběhla na Filozofické fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě, na Katedře maďarského jazyka a literatury.

4.3.3 Tématické okruhy výzkumných dotazů pro jazykovou kancelář Gramma

Jazyková kancelář Gramma, Dunajská Streda.

JAZYKOVÁ ČÁST

- Současný stav maďarského jazyka na Slovensku.
- Rozdíl mezi maďarským jazykem užívaným na slovenském území a maďarským jazykem užívaným na maďarském území.
- Maďarský jazyk jako jazyk minority na Slovensku.
- Dvojjazyčnost a společenské důsledky v každodenních situacích. (Nápisy na obchodech, jídelní lístky v restauracích, reklamní letáky, politické kampaně)
- Kontaktní varieta jazyka.

- Výměna jazyka, asimilace.
- Vliv druhého jazyka na první jazyk. Jazyková interference.
- Variační a interakční lingvistika.

PŮSOBENÍ STÁTU NA JAZYK

- Současná jazyková politika SR.
- Zasahování státu do jazykových otázek, jazykové plánování.
- Ochrana práv etnických minorit a jejich jazyka.
- Jazykový zákon a jeho fungování v praxi.
- Světové jazyky a jejich výuka na základních školách.

ORGANIZOVANÝ JAZYKOVÝ MANAGEMENT

- Přístup Grammy k organizovanému jazykovému managementu.
- Jazykový management na makro úrovni / mikro úrovni.
- Konkrétní činnosti Grammy.
- Konference pořádané Grammou.
- Spolupráce s lingvisty z ostatních zemí. Současné tendence.
- Nový fenomén, internetové poradenství.
- Tištěné materiály, publikační činnost.
- Spolupráce mezi Ministerstvem školství SR a Grammou.
- Vlivy v praxi po vstupu do Evropské unie.
- Jazykové problémy, jejich analýza a nalézání řešení v rámci Grammy.

SPOLEČENSKÉ SOUVISLOSTI

- Společenské vlivy působící na jazyk a uživatele jazyka. (sociokulturní, politické)
- Výzkumná činnost, analýza získaných poznatků a jejich aplikace.
- Ekonomický rámec Grammy? Financování, granty.

4.3.4 Výběr z upřesněných výzkumných dotazů včetně odpovědí

Současný stav maďarštiny na Slovensku, funkce jazyka minority?

Maďarský jazyk na Slovensku plní funkci dorozumívacího jazyka v rámci maďarské komunity žijící na Slovensku, to znamená, že nemá širší uplatnění ve společnosti. V regionech, kde je smíšené obyvatelstvo jako třeba v Dunajské Středě nebo v jiných městech na jižním Slovensku je poměrně hodně slovenských obyvatel, kteří ovládají i maďarštinu. Stává se tedy občas, že i oni se přizpůsobují, přesto je maďarština především jazyk, který se používá uvnitř maďarské komunity.

Na úřadech je tedy upřednostňován jako úřední jazyk slovenština?

Ne, záleží to na konkrétním úředníkovi, na základě zákona o užívání jazyka národnostních menšin, je možné používat v těch lokalitách, kde je procentuální zastoupení vyšší než 20%. Dle docentky Szabomihályi je i ten poznatek, že i ve městech, kde těchto dvaceti procent minoritní obyvatelstvo nedosáhlo, jako například v Košicích, je možné používat maďarštinu jako minoritní jazyk v běžné komunikaci, méně však v komunikaci písemné. Přičemž tedy v těch lokalitách, kde minoritní obyvatelstvo dosáhlo již zmíněných dvaceti procent, tam je možnost používat maďarštinu jak v ústní tak i v písemné komunikaci. Ve skutečnosti je však tento fakt oslaben tím, že většina úředních listin a formulářů jsou ve slovenštině, teda na obecných a městských úřadech, které mají funkci obecné samosprávy, lze vydávat formuláře méně důležitého charakteru i ve vlastní režii (například formulář zpoplatňující chov domácího zvířete, například chov psa). Ale důležitější formulář, jakým je například daňové přiznání, je pouze ve slovenštině, jakožto úředním jazyce Slovenské republiky. Stejně tak například u místních daní, jako je například daň ze staveb nebo daň z nemovitosti je předepsán formulář pouze ve slovenštině. Fakticky je velmi omezená možnost používání minoritních jazyků pro tyto účely. Z minoritních jazyků na Slovensku je jediným používaným jazykem na úřadech maďarština a to převážně jen v ústní formě, protože ostatní minoritní jazyky, jako je například romština jsou tak málo zastoupené, že se nepoužívají. Na východě Slovenska se ještě místy používá rusínština nebo ukrajinština.

Jsou překládány slovenské formuláře do Maďarštiny?

Dalo by se tedy říci, že se pro formuláře „vážnějšího“ obsahu užívá jen slovenského jazyka. Ve smyslu zákona o používání minoritních jazyků se píše, že na požádání mohou být vydávány některé formuláře i v menšinových jazycích. Některé formuláře a tiskoviny jsou k

dispozici přeložené do maďarštiny (překlady vypracovává docentka Szabó Mihályi) na stránkách jazykové kanceláře Gramma, tento počin je součástí organizovaného jazykového managementu. Slouží především pro úředníky městských nebo obecních úřadů, aby byli schopni při jednáních o různých tématech, vyjít vstříc požadavkům minorit a měli na úřadech přístup k odborné terminologii minoritního jazyka. Předpokládá se tak větší pravděpodobnost, že budou úředníci schopni informovaně a kvalifikovaně se zabývat konkrétním případem. Tyto přeložené formuláře a tiskoviny slouží také k omezení neustálého přepínání kódu (code-switching). Jako příklad docentka Szabó Mihályi uvádí formulář, týkající se kácení stromů nebo žádost o stavební povolení. Ta žádost by šla teoreticky podat v minoritním jazyce nebo dvojjazyčně, avšak takto to v praxi nefunguje. Další z příčin proč se maďarština málo používá na těchto úřadech, je skutečnost, že pracovníci neovládají odbornou terminologii minoritního jazyka, což je vlastně pochopitelné, protože je většina formulářů a tiskovin vydávána ve slovenském jazyce. Zdá se mi tento způsob jazykového managementu přínosný pro obě etnika žijící na témže území. Paní docentka také potvrdila, že se tyto přeložené tiskoviny hojně používají a je o ně zájem.

Konají se nějaké semináře pro státní úředníky?

Jazyková kancelář Gramma se po svém založení začala mimo jiné zabývat i pořádáním seminářů pro pracovníky státní správy. Tyto semináře měli, a mají nadále za úkol, zlepšit jazykovou vybavenost úředníků a usnadnit tak jejich komunikaci s mluvčími minoritního jazyka. Během roku 2002 obdrželi pracovníci jazykové kanceláře požadavky od jednotlivých radnic a obecních úřadů na překlad slovensky psaných formulářů do maďarštiny. Byly přeloženy formuláře různého charakteru, pro názornost uvádím výčet deseti formulářů ve slovenském jazyce:

1. Daňové priznanie k dani z nehnuteľnosti
2. Nápis
3. Dotazník branca
4. Ohlásenie drobnej stavby
5. Ohlásenie stavebných úprav
6. Ohlásenie ukončenia prevádzkovania predajne, butiku, rešt. zariadenia, prevádzky služieb
7. Oznámenie k ohláseniu drobnej stavby
8. Oznámenie k ohláseniu stavebných úprav
9. Oznámenie o prehlásení na prechodný pobyt

Seznam přeložených formulářů se nadále rozšiřuje, mimo jiné i z důvodu vstupu Slovenska do Evropské unie. Mnoho formulářů a zákonů se přepracovává, nebo vzniká potřeba tvořit nové. Je důležité pracovat s aktuálními informacemi i tendencemi a vycházet vstříc jazykovým potřebám minorit. V současné době se pracuje například na překladu *Zákona o obecním zřízení* i dalších.

Jaký vliv má na kontaktní varietu maďarštiny střet jazyka aglutinačního a flektivního?

Toto se projevuje především v kvantitě syntetických a analytických konstrukcí. Projevuje se to v atributivních konstrukcích, kdy ve slovenštině není možné, nebo je ta možnost značně omezená, vytvářet kompozita. Kdežto v maďarštině jsou velmi časté a ovlivnění slovenštiny je tedy častější. Toto není jen případ maďarštiny užívané na slovenském území, ale vlastně všech krajin, kde jsou indoevropské jazyky. Indoevropské jazyky mají větší tendenci k analytičnosti, kdežto maďarština má spíše tendenci k syntetičnosti a ve všech krajinách se tedy projeví větší míra analytičnosti oproti centrální varietě daného jazyka. Toto jsou však natolik skryté jevy, jak tvrdí docentka Szabómihályi, že jsou poznatelné jen na základě složitých empirických výzkumů a statistických metod, jinak jsou nepostřehnutelné. Při běžné konverzaci si jich tedy nelze povšimnout, protože jednině na základně rozsáhlého prozkoumaného materiálu lze tyto jevy vyzorovat.

Několik jevů, které jsou příznačné pro projevy v dvojjazyčném prostředí a je potřeba se jimi zabývat. Jakým způsobem je korigovat či ovlivňovat?

Zde hraje důležitou roli organizovaný jazykový management. Nejprve je důležité zvolit jazyk, kterým chce člověk hovořit a poté zvolit příslušnou varietu daného jazyka, kterou komunikační situace vyžaduje. Je potřeba vycházet z toho, že v každodenní ústní komunikaci je „dovolené“ a tolerováno více jevů, které nejsou v souladu s normou, při písemné komunikaci je to však právě naopak. V ústní komunikaci jsou dovolené takové věci jako je střídání kódů, používání přímých kontaktních jevů, například přímé jazykové výpůjčky, které nejsou hodnoceny mluvčími negativně. V písemném projevu je však už potřeba dbát na dodržování normy, která se vztahuje na písemné projevy, není tedy dovoleno používat slovenský element v komunikátu realizovaném v maďarštině a stejně tak maďarský element v komunikátu realizovaném ve slovenštině. Jsou dovoleny pouze zkratky, protože

jsou zažité, zde se jedná například o názvy stran nebo názvy institucí. Tyto výpůjčky zkratk jsou dovolené též v mediích, televizních pořadech i tisku.

Dále se jedná o názvy různých produktů, ale v jiných případech je tento jev nežádoucí, a z pohledu jazykové normy nepřijatelný. Mnoho jazykových potíží se tedy týká této problematiky a tazatelé se mnohdy ptají na určitý ekvivalent v druhém jazyce. Odpověď jazykové kanceláře na jejich dotaz je realizován právě v písemné komunikaci, aby nebyla porušena norma. V tomto případě by se dalo též mluvit o uvědomění si příslušné normy a potřebu realizovat písemný komunikát v rámci dodržení jazykové normy a se zřetelem k ní. Tento jev je fakticky příznačný pro sebereflexi jedince, který na základě výše popsaného, jedná v rámci jednoduchého organizovaného managementu. Uvědomí si normu a chce jí dodržet ve své písemné komunikaci. Vznese tedy dotaz na jazykovou kancelář, kde se problémem zabývají a poskytnou mu kvalifikované stanovisko, tedy v další fázi se jedná už o organizovaný jazykový management. Převážná většina dotazů se týká právě písemné komunikace, kdy se tazatelé zajímají především o to, jakým způsobem mají něco správně napsat. Existuje též společenská norma, která velmi omezuje používání přímých jevů z druhého jazyka v písemné komunikaci. Nepřímé výpůjčky se používají, protože si uživatel jazyka ve většině případů neuvědomí přímý vliv, jedná se převážně o sémantické výpůjčky a kalky, ale přímé výpůjčky, kdy je zřetelné, že výpůjčka pochází z druhého jazyka není společensky přijatelná.

Jsou časté internacionalizmy v dvojjazyčné oblasti jižního Slovenska?

Dalším velmi rozsáhlým jevem, například v Dunajské Středě či jiných městech jižního Slovenska, je hojný výskyt internacionalizmů. Jedná se o názvy různých, především v komerční sféře působících, obchodů, provozoven, restaurací, hotelů atp. Tyto jevy mají univerzální charakter a slouží k tomu, aby dané nápisy oslovily jak maďarského, tak slovenského mluvčího. Je to vlastně projev jazykové ekonomie, protože těmi internacionalizmy se vyloučí potřeba vytvořit nápis v obou jazycích. Docentka Szabó Mihályi však upozorňuje, že z hlediska tradiční jazykové kultury, by byl tento jev považován za jednoznačný prohřešek a široká veřejnost prý tento jev skutečně hodnotí negativně a kritizuje jej. Někteří občané považují používání internacionalizmů za naprosto zbytečné:

„Důležité je zde také uvést skutečnost, že pokud se majitelů výše zmíněných provozoven či obchodů zeptáte, k jaké národnosti se hlásí, získáte tak zajímavý pohled na používání internacionálních nápisů. Pokud je provozovatel občan slovenské národnosti, většinou je nápis ve slovenštině, z čehož tedy vyplývá, že tyto internacionalizmy používají především občané (v tomto

případě majitelé provozoven), kteří se hlasí k národnosti maďarské. Pokud někdo nechce používat internacionalizmy, je někdy též snaha vybrat neutrální název.” (příloha č. 2)

Já jsem například po dobu své výzkumné činnosti pobýval v hotelu Bonbón, přičemž v maďarštině je ekvivalentem slova *bonbón*, slovo *bonbon*. Má to tedy dosti neutrální charakter a je to považováno mluvčími obou jazyků za přijatelné a nepříznačné. Dalším příkladem, který bychom mohli uvést pro názornost je slovo *penzion*. Slovensky se řekne *penzión*, maďarsky *panzió*, tudíž se zde místo maďarského či slovenského výrazu, používá opět neutrální výraz, *pension*.

Jakým jazykem oslovují politické strany své voliče?

Významným projevem dvojjazyčnosti na jižním Slovensku byla také reklamní kampaň politických stran, kdy SMK (Strana maďarské koalice) měla svou kampaň zacílenou především na maďarské obyvatelstvo a veškeré jejich billboardy a propagační materiály byly převážně v maďarštině. Jiné politické uskupení, strana Híd-Most, dávala naopak důraz na dvojjazyčné nápisy, tudíž jejich cílem bylo evidentně oslovit maďarské i slovenské obyvatelstvo. Zde je zajímavé, že například v Bratislavě, kde je naprostá převaha slovenského obyvatelstva, měla strana Híd-Most propagační materiály jen v jazyce slovenském, přičemž v jiných regionech, kde žije smíšené obyvatelstvo, používali dvojjazyčné nápisy. Jednoduchý jazykový management se realizuje už při výběru jazyka, jak zmiňuje docentka Szabó Mihályi, výběr jazyka a následně jeho variety, kdy je zde patrný rozdíl mezi situací v Maďarsku a na Slovensku. Na slovenském území je mnohem méně komunikačních situací, kdy by byla vyžadována standardní varieta maďarského jazyka a je tedy možné v mnohých těchto situacích používat nářečí. Oproti tomu v Maďarsku se klade větší důraz na používání prestižní variety maďarského spisovného jazyka v komunikačních situacích, samozřejmě skutečnost je odlišná a používání substandardních prvků v běžných komunikačních situacích (především v neformálních situacích, u méně vzdělaného obyvatelstva však i ve formálních situacích) je každodenní realitou. Situace u maďarštiny užívané na slovenském území je příznaková například i v podání veřejných státních činitelů, v tomto případě politiků. Ve veřejných sdělovacích prostředcích (V televizi, protože hlavně tam je poznat v mluvené podobě jazyka, vliv nářečí na standardní spisovnou varietu.) používají někteří politici příznakovou maďarštinu, po stránce fonetické je mnohdy znát ve výslovnosti vliv dialektu v jejich promluvě, což je vlastně projev hovorovosti, zmiňuje docentka Szabó Mihályi.

Hovoří-li spolu dva příslušníci stejné komunity (v tomto případně mám na mysli příslušníky maďarské komunity žijící na slovenském území), je mezi nimi naprosto běžné střídání kódů, užívání kontaktní variety jazyka, lexikální i sémantické výpůjčky i kalkování. Naopak mluví-li příslušník maďarské komunity žijící na Slovensku s Maďarem žijícím na maďarském území, snaží se tyto příznaky eliminovat a pokud je to v jeho jazykových kompetencích, hovoří s ním standardní spisovnou varietou. Pokud standardní spisovnou varietu neovládá, snaží se nepoužívat přímé výpůjčky ze slovenského jazyka, nepřímé výpůjčky však dle docentky Szabó Mihályi používá nadále:

„Jeich užívání je pro běžného mluvčího natolik podvědomé a zažité, že si to ve svém jazykovém projevu ani neuvědomuje. Některé tyto jevy jsou v maďarštině užívané na Slovensku natolik zdomácnělé, že vlastně ani ekvivalent v maďarštině užívané v Maďarsku mluvčí neznají a neměli možnost poznat.“ (příloha č. 2)

Dalo by se říci, že vzniká nový jazyk spojením maďarštiny a slovenštiny?

To se nedá říci, protože to se projevuje především na lexikální úrovni a dá se přesně pojmenovat, kterých lexikálně-sémantických skupin se to týká. Například jedinci z maďarského etnika, kteří studovali na slovenských vysokých školách, neovládají dobře příslušnou terminologii daného oboru. Pokud tedy vedou nějaký odborný diskurz s maďarskými studenty žijícími na maďarském území tak mají samozřejmě určité vyjadřovací potíže. Ovšem kontakty maďarských mluvčích žijících na Slovensku s maďarskými mluvčími žijícími v Maďarsku nejsou tak časté, vyjma těch lidí, kteří tam dojíždějí každodenně za prací. Ti ostatní samozřejmě sledují televizi, poslouchají rozhlas nebo čtou noviny v maďarštině, ale aktivně se méně stýkají a když konverzují se slovenským obyvatelstvem, tak používají slovenštinu.

Organizovaný jazykový management, který provádí jazyková kancelář Gramma se týká především komunikačních situací v rámci maďarské komunity žijící na slovenském území. Z tohoto pohledu je nejdůležitější, zda jde o ústní nebo písemnou komunikaci. (příloha č. 3)

Gramma má také dle slov docentky Szabó Mihályi tu zkušenost, že kontaktní variety maďarštiny a slovenštiny, které obsahují přímé výpůjčky, jsou inteligencí a pedagogy velmi negativně hodnoceny. Jde především o pedagogy maďarského původu, kteří se za dob svých studií, touto problematikou podrobně zabývali a proto mají sklon k purizmu. Paradoxně i právě inteligence a pedagogové, kteří tyto jevy kritizují, jak ukázaly empirické výzkumy realizované kolektivem jazykové kanceláře Gramma, při ústní komunikaci výpůjčky používají. Jediným argumentem, který toto vysvětluje, je skutečnost, že ty prvky mají natolik

zažité, že si jejich použití neuvědomují. Vlivem spontánní nepřipravené promluvy a různých společenských situací a kontextů je tedy užijí, aniž by tak chtěli vědomě učinit. Tyto nevědomé prvky v jejich promluvě by se dali nazvat skrytými kontaktoými jevy. Jedná se především o kalkování a sémantické výpůjčky. A právě i o tyto jevy se zajímá jazyková kancelář Gramma v rámci organizovaného jazykového managementu.

Paní docentka také zmínila zajímavý případ z vysoké školy. Její kolega vysokoškolský pedagog, přesvědčený purista, se naučil používat vazbu, která je právě kontaktoým jevem. Jedná se o vazbu „klíč od něčeho“, tedy *kulcs valamitol*, v maďarštině je však správně „něčeho klíč“, tedy *valaminek a kulcsa*, tudíž by se dalo říci, že i lingvista, navíc přesvědčený purista, může používat kontaktové jevy, aniž by si toho byl vědom. A to čistě z toho důvodu, že to tak často slýchává ve svém okolí, že se to v jeho maďarštině „usadilo“ a používá to.

Bezespору je však naprosto přirozeným jevem, že člověk vyrůstající a žijící v dvojjazyčném jazykovém prostředí, si vybuduje jiný vztah k jazyku. Tedy jazyk i jiným způsobem využívá, nežli člověk žijící v jednojazyčném prostředí. Má zde velkou úlohu sociokulturní prostředí ve kterém dotyčný získává jazykovou kompetenci a nadále jazyk užívá. Docent Lanstyák zde upozorňuje na základní rozdělení na jazyk bázový a jazyk hostovací. *Bázový jazyk*⁶⁰ je dle jeho slov ten, který se minimálně jednou uskutečňuje (realizuje) ve dvojjazyčné nebo vícejazyčné části diskurzu a svou formou nebo frekvencí je dominantní. Naproti tomu je *hostovací jazyk*, jehož jednotky (slova, slovní spojení, věty) se objevují občasně nebo pravidelně v promluvě realizované v bázovém jazyce.

V české prostředí existuje určitá forma diglosie, kdy spisovný jazyk je prestižní varietou a má tedy svou hlavní funkci ve formálních projevech. Na druhé straně obecná čeština je varietou běžně mluvenou a její funkce je tedy spíše běžně dorozumivací a slouží mluvčím převážně k neformální komunikaci.

Je diglosie v dvojjazyčném prostředí maďarštiny a slovenštiny, užívané na slovenském území?

V klasickém slova smyslu diglosie neexistuje, tedy například tak jak existuje v arabštině nebo právě třeba v lehce pozměněné podobě v češtině. V písemných projevech či

---

⁶⁰ Zde by se dalo možná použít místo „bázový jazyk“ slovní spojení „základní jazyk“, avšak význam slova základní se mi nezdá být výstižnější, proto ponechávám slovo bázový z původního textu. (Lanstyák, I., Vančóné Kremmer, I., 2005. *Nyelvészetről Változatosan*, Segédkönyv egyetemisták és a nyelvészet iránt érdeklődők számára, Gramma Nyelvi Iroda, Dunaszerdahely).

třeba ve školství na přednáškách, kde se vyžaduje standardní varieta jazyka, se nesmí používat kontaktní varieta. Diglosií v určitém slova smyslu by se mohla nazvat pouze ta situace, že v některých případech se nesmí a je nežádoucí používat na slovenském území maďarštinu. Tedy jeden jazyk má platnost národního jazyka a také prestižní variety a ten druhý jazyk slouží pro komunikační potřeby národnostní menšiny. Tedy v tomto ohledu to diglosní situaci může připomínat, ale v pravém slova smyslu to diglosie není. Částečně to také vychází z direktivního nařízení Vlády Slovenské republiky, tedy z jazykového zákona. Dále také z objektivních důvodů. Pokud mluvčí neovládá dobře odbornou terminologii tak se někdy stává i to, že Maďaři žijící na slovenském území spolu komunikují z tohoto důvodu slovensky.

V jakém jazyce se realizuje výuka na základních školách?

Základní předpokladem pro otevření třídy s vyučovacím jazykem minority je 5 přihlášených dětí. Jsou dva typy základních škol. Prvním typem je základní škola s maďarským vyučovacím jazykem, ve kterém se vyučují všechny předměty a je tam i výuka slovenštiny, realizovaná tedy v jazyce slovenském. Druhým typem je základní škola se slovenským vyučovacím jazykem, ve kterém se vyučují všechny předměty v jazyce slovenském a maďarština se vůbec nevyučuje.

4.3.5 Jazyková poradna jazykové kanceláře Gramma

Součástí jazykové kanceláře Gramma je jazykové poradna a paní docentka Szabó Mihályi upozorňuje, že se zabývají zcela odlišnými problémy než jsou u majoritní společnosti, kde se převážná většina dotazů týká gramatických otázek, morfologie a psaní velkých písmen. Zde se týká většina dotazů terminologie, kdy základní dotaz zní: „Jak se to řekne, či jak se to napíše maďarsky?“ Dalo by se tedy říci, že 90% dotazů se týká překladu terminologie ze slovenštiny do maďarštiny nebo naopak. Proto se dle slov paní docentky musí věnovat úsilí jazykovému plánování a jazykovému managementu, protože se vznikem nového školského zákona a přechodem na systém ISCET⁶¹ vzniklo mnoho nové terminologie a

---

⁶¹ Bývalá poslankyně slovenského parlamentu O. Nachtmannová vysvětluje jakým způsobem funguje v praxi ISCET. Medzinárodná klasifikácia ISCET znižuje maximálny počet detí a žiakov v triedach materských škôl, základných škôl, stredných škôl a špeciálnych škôl. Umožňuje sa dosiahnutie stupňa vzdelania na základných umeleckých školách, umožní sa dosiahnutie stupňa jazykového vzdelania v jazykových školách. Novým školským zákonom sa zriaďuje kubrikulárna rada ako odborný, iniciačný a poradný orgán ministra školstva pre kľúčové oblasti výchovy a vzdelávania. Zriaďuje sa školský register, ktorého súčasťou je register škôl a školských zariadení a register žiakov. Novým školským zákonom sa zriaďuje Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania pre sledovanie skvalitňovania výchovnovzdelávacieho procesu. Dostupné z WWW:

vznikla potřeba tyto nové termíny přeložit do maďarštiny. Zde vzniká i ten problém, že tyto nově vzniklé termíny nejsou použité ani v maďarštině na maďarském území, kde navíc platí jiný školský zákon. Tudíž vznikla potřeba tyto nové termíny vymyslet a zavést pro specifické prostředí maďarské minority žijící na Slovensku.

Zde se pokusím uvést názorný příklad. Na dotaz, jakým způsobem přeložit do maďarštiny výraz *nadstavbové študium*, byl lingvistou zabývajícím se jazykovou kulturou, Istvánem Jakabem, navržen výraz *szakosító képzés*, jenž jazyková poradna kanceláře Gramma také tazateli doporučila. V opozici k tomuto výrazu byl kalk běžný v úzu „slovenské maďarštiny“⁶² a to *feléptményi képzés*. I přesto, že se tazatel ptal na radu odborníků, vybral si následně doslovný překlad, tedy kalk, protože usoudil, že cílová skupina, která by se měla o tento obor zajímat by danému doporučenému výrazu neporozuměla.⁶³ Z tohoto příkladu lze tedy vyvodit, že mnohdy ani tazatel, který směřuje svůj dotaz na odborníky, tedy lingvisty, se nakonec nerozhodne pro řešení, které mu bylo doporučeno.

Dotazy týkající se gramatiky, morfologie a psaní velkých písmen jsou tedy u Grammy spíše okrajové. Navíc velkým nedostatkem je absence zpětné vazby, ikdyž by se mohlo zdát, že to je základní prvek, který by měl práci jazykové poradny pomáhat a směřovat její činnost správným směrem. Tento poznatek si myslím, že je potřeba v nějaké jinak zaměřené práci prozkoumat a najít řešení, které by mohlo pomoci práci jazykové poradny býti efektivnější. Nadalále zmiňuje docentka Szabó Mihályi, že je odbornou překladatelkou a často se setkává se situací, kdy jde o alternativní variety jednoho jazyka. V tomto případě tedy varietu jazyka maďarského užívanou na slovenském území a varietu užívanou na maďarském území, musí proto dbát na cílovou skupinu, pro kterou je překlad určen. Uvádí příklad, kdy se pro obecní úřad v maďarštině užívané na slovenském území uvádí tvar *községi hivatal*, kdežto v maďarštině užívané na maďarském území je uzuální tvar *polgármesteri hivatal*, významný je zde rozdíl sémantický, poněvač by při užití daného tvaru na opačném území nebylo rozuměno. Pokusím se tento sémantický rozdíl vysvětlit. Zásadní rozdíl je v tom, že slovo *község* znamená obec, doslovný překlad je tedy obecní úřad. Ekvivalentem slova *polgármester* je však starosta, tedy starostův úřad, přičemž je to chápáno jako obecní úřad. I na tomto příkladu je vidět, že variety jednoho jazyka mohou být natolik odlišné co se týká

<http://www.nrsr.sk/appbin/net/nrozprava/Download.aspx?Type=NRozprava.RozpravaRaw&Ref=XXX080401143000000_080401144500000.txt> přístup z 05.08.2010.

⁶² „slovenská maďarština“ je chápána jako vymezuující se oproti Maďarštině užívané na maďarském území.

⁶³ Domonkosi, Lanstyák, Posgay I., 2007, s. 61, vlastní překlad

lexikální zásoby, že to brání porozumění. Některé lexikální tvary slovenské variety maďarštiny jsou tedy funkční pouze na slovenském území. Pro vztah maďarského a slovenského výrazu je dobré, když se motivace či pojmenování odehrává na podobné bázi pokud bychom si zvolili při překladu slovo, které je motivačně velmi vzdálené, nebyl by vztah mezi překládanými slovy natolik úzký, proto se upřednostňuje výraz, který je motivačně nejbližší. Toto se mnohdy děje naprosto podvědomě, takže člověk tento jev vlastně racionálně neovlivňuje. Typické při analýze textu je, že statisticky se nejčastěji vyskytuje slovo, které je formálně i sémanticky blíže slovenskému výrazu, což lze považovat za skrytý vliv slovenštiny. Některé výrazy pocházející ze standardní maďarštiny užívané na maďarském území nemají obdobu ve slovenštině nebo není jednoznačná představa o ekvivalentu, který by danému slovu odpovídal, v tom případě se dané slovo neuchytí a není používáno ve slovenské varietě maďarštiny. Je tedy tento tvar v pasivní zásobě mluvčích, ale není aktivně využíván při realizaci promluvy.

5 POROVNÁNÍ JAZYKOVÝCH ÚSTAVŮ

5.1 Souvislosti s obecnými faktory společenské povahy

5.1.1. Ekonomické a politické souvislosti

Ústav pro jazyk český Akademie věd je akademickou institucí. Je dotována z veřejných finančních rozpočtů Vlády České republiky. Některé projekty (většinou se jedná o granty) jsou financovány z evropských fondů na podporu vzdělanosti. Jazyková kancelář Gramma, přesto, že se jedná o občanské sdružení, spadá pod Maďarskou akademii věd a dostává tedy na svou činnost finanční prostředky od Vlády Maďarské republiky. Gramma také zpracovává, stejně jako Ústav pro jazyk český, projekty (granty) a tato činnost jí finančně pomáhá. V případě Grammy se jedná o občanské sdružení z toho důvodu, že není možné mít v cizí zemi dílčí akademické pracoviště (Maďarská akademie věd nemůže mít z právních důvodů své zastoupení na Slovensku.). Obě jazykové instituce jsou financovány převážně z vládních (veřejných rozpočtů), či evropských finančních prostředků. Dá se říci, že z ekonomického pohledu jsou instituce financovány na podobné bázi.

5.1.2. Etnické souvislosti

Z etnického pohledu je důležité říci, že Ústav pro jazyk český Akademie věd, řeší převážně jazykové problémy jednoho etnika. Neznamena to, že je etnická situace v České republice takto jednoduchá. ÚJČ AV se zaměřuje především na problematiku vztahu jednotlivých variet v rámci jednoho jazyka, který používá většinové homogenní etnikum. Situace u Jazykové kanceláře Gramma je dosti odlišná. Řeší problémy dvou etnických skupin, maďarského a slovenského etnika žijícího podél hranic Slovenska s Maďarskem. Vyplývá z toho, že každá z institucí řeší odlišné jazykové problémy a jejich práce se zakládá na jiných principech. ÚJČ AV pracuje převážně s jazykovou kulturou, kdežto Gramma pracuje s pojmy jazykové plánování a jazykový management. Myslím, že tomu tak je i z důvodu odlišných etnických otázek.

5.1.3. Pracovní poměr - vytíženost pracovníků institucí

Je důležité zmínit, že Ústav pro jazyk český Akademie věd je institucí, která má široký záběr na poli lingvistiky, a to jak ve zkoumání historické češtiny, tak i ve zkoumání současného stavu českého jazyka. Je strukturována na specializovaná pracoviště, a co je hlavní, že zaměstnává lingvisty na hlavní a vedlejší pracovní poměr. Zmiňuji to, protože pracovníci ÚJČ AV jsou v jazykové instituci zaměstnání, je to pro ně povolání i zaměstnání a tato činnost je živí. U Jazykové kanceláře Gramma je situace odlišná. Jak již bylo zmíněno, jedná se o občanské sdružení a pracovníci kanceláře mají vlastní práci, která je živí a v rámci Grammy se věnují badatelské a výzkumné činnosti ve svém volném čase.

5.1.4. Vztah jazykových otázek a náboženství

Nemám v úmyslu podrobně řešit otázku náboženství, ale myslím, že je dobré nastínit situaci, kdy právě jazykové otázky ovlivňují náboženskou situaci. ÚJČ AV se jazykovým podtextem náboženských otázek nemusí tolik zabývat, jako Gramma, protože v ČR není přímá jazyková politika, zakotvená v Jazykovém zákonu. Ve slovenském Jazykovém zákonu se právě řeší i otázky jazyka, ve kterém budou na Slovenském území konány bohoslužby. Jazykový zákon na Slovensku má dopad na jazyk liturgie. V ČR jsou bohoslužby vedeny převážně v českém jazyce. (Mám na mysli především římskokatolické vyznání a nechci, jak jsem psal výše, příliš zabíhat do různých náboženských směrů, není to z pohledu porovnání podstatné.) Na jižním Slovensku je situace odlišná. Jak jsem se dozvěděl od lingvistů z Grammy, v některých jižních oblastech Slovenska jsou potíže se zajištěním bohoslužeb v

maďarském jazyce. Z jazykových i politických důvodů není dostatek činitelů církve, jejichž vernakulárním jazykem by byl jazyk minority (maďarština). V rámci činností Grammy se podrobněji řeší otázky vztahu jazyka a náboženství.

ZÁVĚR

Celkový přínos práce vidím v seznámení veřejnosti s činnostmi a problémy, se kterými se jazykové instituce, v rámci organizovaného managementu, zabývají. Přes veškerou snahu však nemají některé problémy jednoznačné a rychlé řešení a je potřeba věnovat dostatečný čas i prostor pro jejich studium. Lingvisté mohou využít četné poznatky z historie a díky znalosti současných vývojových tendencí, mohou nacházet náležité přístupy při řešení jazykových problémů.

Nové poznatky o jazyce, je potřeba zprostředkovat i laikům a pomáhat rozvíjet jejich jazykovou kompetenci a jazykovou inteligenci. Společnost potřebuje pomoc lingvistů v jazykových otázkách, a jejich doporučením má být věnována náležitá pozornost. Jazykové poradenství má své opodstatnění a má společnosti přinášet především pozitiva, v podobě kvalitnější komunikace. (písemné i ústní) Služby jazykových poraden obou institucí pracují efektivně a myslím, že do budoucna si bude veřejnost více vážit, nejen jejich práce, ale i samotného jazyka. Problémy jazyka a komunikačních nesnází se zjišťují pomocí empirických výzkumů. Získaný materiál podléhá analýze a hodnotící proceduře. Je důležité věnovat náležitou pozornost právě hodnocení získaných poznatků, aby se mohla v další fázi najít adekvátní opravná opatření. K implementaci je potřeba účast moci, která reprezentuje majoritní společnost. V dnešní době je důležitý interdisciplinární a citlivý přístup k problémům. Pozornost je kladena také na situace a konkrétní prostředí, ve kterých jazykové problémy vznikají. Myslím, že výběr aktuálních jazykových témat s vazbou na širší společenský kontext, je dobrou cestou pro výzkum jazykových tendencí. Přesto, že budoucí vývoj jazykové situace v České republice i ve Slovenské republice, nelze s jistotou určit, jeví se organizovaný management jako dobrý rámec pro studium jazykových problémů v konkrétních jazykových prostředích. Práce jazykových poraden má významnou úlohu v poznávání současných nedostatků jazykového systému. Dále také v poznávání prostředí, ve kterých se účastníci konkrétních realizací jazykového systému nacházejí.

Zajisté je potřeba se zabývat problémy, které přináší každodenní komunikační situace v ČR. Jedná se především o pronikání obecné češtiny do oblasti, která v minulých desetiletích

patřila výhradně spisovné češtině. Příčina je částečně v uvolnění společenských norem, potažmo i norem jazykových. Dále zde hraje svou roli globalizace, která určitým způsobem probíhá i v jazyce. Angličtina ovlivňuje mnoho jazyků (nejen evropských), které mají dlouhou historii. Otázka jak moc vstupují prvky angličtiny do češtiny a jaké vývojové tendence se dají očekávat, by z mého pohledu mělo být lingvisty pozorováno. Ať už se jedná o mluvený, nebo o písemný komunikát, je třeba znát určitá pravidla i jejich používání, jinak by byla komunikace těžko realizovatelná. Je třeba vnímat niance jednotlivých jazykových situací a nenahlížet na ně globálně, s přesvědčením, že jazykové problémy společnosti, jsou i jazykové problémy každého jednotlivce, či skupin. Tento postoj vycházel z jazykového plánování, byl však už překonán právě přístupem organizovaného jazykového managementu, a to i přesto, že ze začátku měly tyto dva přístupy obdobné cíle a koncepce. Tato práce přiblížila v náznaku teoretickou část sociolingvistických přístupů. Důležitá je aplikovatelnost poznatků v praxi. Je nezbytné, dívat se na jazykové problémy z různých úhlů a hledat optimální řešení.

Především bych chtěl zdůraznit, že pracovat s promyšlenou koncepcí a využívat spolupráce s evropskou odbornou lingvistickou veřejností, která zkoumá podobné jevy v jiných státech/oblastech/prostředích, musí mít pozitivní dopad na celou společnost. Jsem přesvědčen, že nejvhodnější cestou je, řešení problémů individuálně a citlivě. Jsme neustále obklopeni jazykovými problémy, kterým se při každodenním společenském kontaktu nelze vyhnout. Zbývá nám naučit se jazykové problémy vnímat a snažit se o jejich nápravu. To vše pro snadnější komunikaci v rámci celých společností i pro kultivování jazyků. Myslím, že díky činnostem Ústavu pro jazyk český Akademie věd a Jazykové kanceláře Gramma, k tomu máme všichni o něco blíže.

LITERATURA

Aktuální otázky jazykové kultury v socialistické společnosti. Eds. J. Kuchař et al. Praha: Academia, 1979.

AMMON, Ulrich, MATTHEIER, Klaus J., a NELDE Peter H., 2006. Perspectives of Sociolinguistics. *Sociolinguistica*, 20, International Yearbook of European Sociolinguistics, Tübingen: Niemeyer.

ČERMÁK, František, 1996. Obecná a spisovná čeština: Poměr, funkce a metodologie, In *Spisovnost a nespisovnost dnes*, Sb. prací Ped. Fakulty MU v Brně, sv. 133, ř. jaz. a lit. č. 27, ed. R. Šrámek, Brno, 14 – 18.

DOMONKOSI, Ágnes, LANSTYÁK, István, POSGAY, Ildikó, 2007. *Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 71.*, Műhelytanulmányok a nyelvműveléséről, Gramma nyelvi iroda, Tinta könyvkiadó, Dunaszerdahely, Budapest, s. 61.

HAVRÁNEK, Bohuslav, 1963. *Studie o spisovném jazyce*, ČSAV, Praha.

KAPLAN, Robert B., BALDAUF, Richard B. Jr., 1997. *Language Planning From Practice to Theory.* Clevedon: Multilingual Matters (Series): 108.

JERNUDD, Björn H., a NEUSTUPNÝ, Jiří V., 1987. Language planning: for whom? In *Actes du Colloque International sur l' Aménagement Linguistique.* Ed. L. Laforge. Québec: Les Presses de l' Université Laval, s. 71–84.

NEKVAPIL, Jiří, 2006. From Language Planning to Language Management. In *Perspectives of Sociolinguistics*, *Sociolinguistica*, 20, International Yearbook of European Sociolinguistics, Tübingen: Niemeyer, s. 92-104.

NEKVAPIL, Jiří, 2010. O historii, teorii a modelech jazykového plánování. *Slovo a slovesnost*, 71, s. 53–72.

NEUSTUPNÝ, Jiří V., 2002. Sociolingvistika a jazykový management. *Sociologický časopis*, 38, s. 429–442.

Oficiální internetové stránky Jazykové kanceláře Gramma. Dostupné z WWW:

<<http://www.gramma.sk/>>

Oficiální internetové stránky Ústavu pro jazyk český Akademie věd. Dostupné z WWW:

<<http://www.ujc.cas.cz/oddeleni/index.php?page=index>>

PŘÍLOHY

Zvukové záznamy:

- 1) Zvukový záznam rozhovoru s Phdr. Svobodovou a Mgr. Proškem z Ústavu pro jazyk český Akademie věd České republiky ze dne 16.07.2010 (formát wma)
- 2) Zvukový záznam rozhovoru s Doc. Phdr. Szabómihályi z Jazykové kanceláře Gramma ze dne 23.07.2010 (formát wma)
- 3) Zvukový záznam rozhovoru s Doc. Phdr. Lanstýákem z Jazykové kanceláře Gramma ze dne 26.07.2010 (formát wma)